

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies primus et secundus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

De S. Renato Episc. Conf. Surrenti In Regno Neapolitano. Commentarius
Historico-Criticus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73889](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73889)

AUCTORE
J. B.

occupasse, ex Ughello necesse sit: verum tam vaga temporis, quo Probus Cajetæ sederit, notitia annuit prævalem sanctitate illustrem? Anno 916 obiisse dicitur in Sermone supra laudato; sed cum hic, ut supra dictum est, dudum post S. Probi obitum conscriptus verosimiliter fuerit, nec inde certi quidpiam elici potest. Qui proxime apud Ughellum sequitur Cajetanus episcopus, Stephanus nomine, electus dicitur anno 1031. Stephano Probum Rosettus supra citatus subjungit pag. 31 et seq.; ut adeo valde obscura sit et perturbata Cajetanorum illa ætate prævulum chronologia, quod, ut dixi, saltem quoad Probum sanctitate, ut Cajetani volunt, illustrem, cujusque semper ætatis illi possederint, difficile captu est.

aliquando reliquæ, ut aliorum Sanctorum, fuerint

5 Neque vero aliunde desunt, quæ S. Probum, Cajetæ cultum, Formianum fuisse episcopum, suadeant. Jacuit jam pridem S. Probi corpus in ecclesia Cajetana cathedrali, S. Mariæ et S. Erasmo sacra, juxta corpora SS. Erasmi et Innocentii. Actum est de S. Erasmo martyre tom. I Junii ad diem 2 ejusdem mensis, ibique ostensum pag. 212 e Gregorio Magno, S. Erasmi corpus in ecclesia Formiana Gregorii ætate jacuisse, ac deinde Cajetam fuisse sæculo nono translatum, nempe sub annum 842, sub quem ob Saracenorum incursiones Formianam sedem Cajetam transtulisse dicitur Gregorius IV, defunctus anno 844. De S. Innocentio martyre actum est ad diem 7 Maii: hunc ajunt, episcopum Africanum fuisse sub Diocletione et Maximiano; ex Africa in Italiam fugere compulsum, in loco quodam Terracinensis, ut apparet, territorii, Capratia dicto, consedissee ac obiisse; ibique corpus ejus fuisse servatum, donec, ingruentibus passim in Italiam Saracenis, Cajetam pariter deportatum fuit, et in ecclesia cathedrali depositum. Basilica eadem præterea continet reliquias S. Marci, SS. Casti et Secundini, S. Eupurix seu Exuperix, et S. Albina. S. Marci episcopus Syracusanus fuit, cujus corpus, cum Saracenorum incursionibus vexaretur Sicilia, Cajetam translatum dicitur. Vide

tom. II Junii part. II, pag. 787. Similiter tom. I Julii pag. 28. SS. Casti et Secundini reliquæ aliunde Cajetam deestesse fuisse perhibentur. S. Eupurix miracula descripta fuere circa annum 900, ut ait Henschenius tom. III Maii pag. 575: sed ingenue fatetur illorum auctor, ignorari, ex quo loco aut patria hæc virgo oriunda fuit, aut quo modo Cajetam venerit. Denique S. Albina die 16 Decembris Formis in Campania annuntiatur in Mrl. Romano, quod ibidem sepulta sit, ut ait Ferrarius in Annotatis ad eundem diem; addens, deinde Cajetam fuisse translata.

6 Quid si igitur et S. Probus ex antiquis confessoribus fuerit, quorum res gestæ temporum seu ætate seu iniquitate ex hominum memoria sint fore deletæ, et corpus ipsius seu Formis, grassantibus per Italiam Saracenis; seu ex Africa Ariannorum aut Wandalarum tempore, seu denique aliunde aliquando Cajetam delatum fuerit, uti et de reliquis Sanctorum modo memoratorum corporibus factum fuisse, jam observavimus; indeque Cajetanis tanta sit rerum ab illo gestarum ignorantia? Sane quidem, si quis ita suspicari voluerit, non video, quo ex capite reprehendi a Cajetanis magnopere possit: maxime cum nec aliunde vero videatur absimile, Saracenos, ut in causa fuere translata Formis Cajetam sedis episcopalis, ita etiam effecisse, ut tum S. Probi, tum aliorum Sanctorum corpora Cajetam, veluti tutiorem a Saracenorum furore locum, transferrentur; et Joannes Casinensis, postea Gelasius Papa, hujus nominis II, a Papebrochio tom. I Junii pag. 217 laudatus, dicat, S. Erasmum in Formiana ecclesia fuisse sepultum a Probo episcopo; qui forte idem fuit ac Probus ille, qui apud Labbeum tom. I Conciliorum concilio Romano 2, sub Silvestro anno 324 celebrato, inter 139 episcopos ex urbe Roma, vel non longe ab illa, subscriptus legitur, quamquam non expresso sedis nomine.

Cajetam delata.

E

DE S. RENATO EPISC. CONF.

CURRENTI IN REGNO NEAPOLITANO.

J. G.

COMMENTARIUS HISTORICO-CRITICUS.

§ I. Sancti dies emortalis non satis certus: ejus hoc die cultus apud Surrentinos, hujusque tum in Italia, tum in Gallia antiquitas: prodigiosæ, quæ de S. Renato vulgo circumfertur, historiæ epitome.

CIRCA MEDIUM
SÆC. V.
S. Renatus,
quem surrentini
alii die 6 Octo-
bris,

Surrentum, Picentinorum olim caput, nunc archiepiscopalis in regno Neapolitano civitas, Tyrreno mari adjacens, Italix Sorrento et Sorriento dicta, 6 die Octobris solemniter veneratur, quem suum sæculo v, media necdum sui parte progressu, antistitem fuisse credit, S. Renatum, suos inter patronos primo loco passim recensitum, multisque tum in Italia, tum in Gallia laudibus celebratum. Sanctum hunc Pridie Nonas Octobres,

seu hodierno die, valedixisse mundo ac super æthera evolasse, tradunt Officii ejus Ecclesiastici Lectiones, ex Ms. codice archiepiscopalis Surrentini desumptæ nostrisque decessoribus a Scipione Paulucio humanissime communicatæ. His, quantum ad mortis diem, omnino consonat Vita S. Renati, ex Collectione Vitarum Sanctorum apud RR. PP. Theatinos Neapoli nobis descripta, congruitque Codex Usuardinus Vaticanus, num. 5949 signatus, qui, teste Sollerio in Pref. ad Usuard. num. 251, caractere Longobardico in Beneventanæ

A Beneventanæ ecclesie usum, ex Usuardo, Adone aliisque collectis et copiose ex parte auctus fuit, in quo Usuardinis annuntiationibus hoc additamentum adijcitur: Pric. Non. (Octobris)... Apud Surrentum, sancti Renati confessoris, imo et episcopi, uti laudat Sollerius supplendum censuit. Adductis jam mox testimoniis haud dubie subnixus Antonius Summontæus, lib. 1 primæ partis Historiæ civitatis et regni Neapolitani edit. 2, pag. 355, hunc diem S. Renato emortua-lem discrete statuit, cui et ex Gallis martyrologis adstipulari ridetur eruditissimus Castellanus, Sanctum nostrum in suo Martyrologio Universali his verbis hodie annuntians: Surrenti in regno Neapolitano, S. Renati, episcopi ejusdem civitatis.

alii die præcedenti, alii vero die 12 Novembris obiisse volunt,

2 Sunt tamen vel inter ipsos Italos haud ita pauci, ut puta David Romæus in Opere, cui titulus: Quinque divi custodes ac præsidēs urbis Surrenti pag. 261, Ferrarius in Catalogo Sanctorum Generali pag. 391 et in illo Sanctorum Italiæ pag. 631, Julius Cæsar Capacius part. III tom. IX Antiq. et Historiæ Italiæ col. 407, Ferdinandus Ughellus tom. VI Italiæ Sacræ auctæ col. 596, aliique auctores, qui diversum ab assignato emortualem diem Sancto adscribunt, nempe Octobris, prout inter Prætermisissos eo die lectorem monuimus. Hos cum prioribus in concordiam adducere, spectata nempe diei civilis diversa, quam secuti fuerint, computandis ratione, in primis facile esset, si modo ex cævis supparibusve monumentis, Renatum die 5 Octobris post solis occasum Cælitum sedibus exortum fuisse, constaret; verum enimvero, cum nec ea, quæ classica et pura dicimus, Martyrologia Præsulem nostrum commemorent, nec ulla congruæ antiquitatis indubieque fidei documenta ejus obitus annum determinent, nedum emortualem diem tam prope circumscribant; de eo pluribus disputare, haud operæ pretium fuerit. Quapropter nec controversiam aliam, quæ laudatos scriptores inter et Andegavenses est, hic discutere ac definire visum est, cum Andegavensis ecclesiæ monumenta scriptaque in Galliis Usuardina aliquot auctaria, quæ die 12 Novembris Renatum Surrenti defunctum adstruunt, quo nempe die sacra ejus pignora a Rainaldo, Andegavensi episcopo, translata fuerunt, non ea antiquitate prædita sint, ut his sat tuto, quantum ad emortualem Sancti diem attinet, habere fidem liceat, repugnantibus præsertim non paucis, quæ antea laudavimus, vel parvis ponderis vel altioris etiam antiquitatis testimoniis. Plura, si lubet, eo spectantia vide pag. 58 et 74 Apologiæ Andegavensis capituli, quam pro S. Renato inscriptam adversus Joannem Launoyum anno 1650 edidit Jacobus Eviglonius, Gallice Eveillon dictus, sæpe mihi de rebus aliis infra conveniendus laudat Andegavensis ecclesiæ canonicus.

de quo tamen hoc die agere visum est,

3 Ut ut ergo sit de emortuali Sancti tempore, quod communiori scriptorum consensu sub seculum v. media sui parte provecum, inque hunc vel præcedentem diem relatum inveni, ego, spectata potius ipsius diei, quo in emortuali loco Ecclesiasticum cultum habet, obvia ac congruenti ratione, hodie de S. Renato disserere decrevi, quæque decessores nostri plus semel in diem 12 Novembris, Andegavi Renati cultui sacrum, expendenda remiserunt, ea hic ad criticæ trutinam una opera revocabo, sic tamen, ut, tametsi non quælibet de eo vulgata pro certis habeam, nihil tamen propterea seu virtutum ejus splendori, seu veræ sanctitati detractum velim, idque, sive unus idemque

Sanctus sit, qui, testibus Surrentina et Andegavensi ecclesiis, Surrenti hoc die, atque Andegavi 12 Novembris colitur; sive a Surrentino Præsule omnino diversus adstrui debeat Andegavensis Renatus; quæ res ad postremum diem definiri tutius poterit, cum Galliæ Christianæ auctæ tomus ille in lucem prodierit, qui Andegavenses episcopos aliosque Turonensis archiepiscopi suffraganeos, additis more solito instrumentis, complecti debet. Interim, cum sine solido in contrarium testimonio ab utriusque mox memoratæ ecclesiæ communissimaque scriptorum sententia pedem referre nefas sit, Renati, ut unius ejusdemque Sancti, in Italia Galliisque cultum demonstrare pergo, ad ejus præclara gesta prodigiaque ei adscripta mox pertracturus.

AUCTOR
J. G.

4 Præter Ecclesiastica, quæ tum Surrenti, tum Andegavi, de S. Renato recitari jam pridem solent, Officia, ejusque in Martyrologiis, ut non classicis, annuntiationes, ejus cultum manifeste etiam probant erectæ in Italia Galliisque sacræ aedes, Renati nomine ac patrocinio nobiles, quarum apud Ughellum laudatum tom. VI Italiæ Sacræ col. 596 et apud Eviglonium in memorata Apologia pag. 116 et seq. mentio fit, firmatque eum non mediocriter Andegavensium ab octo circiter sæculis, Italorum vero ab ipso saltem Christianæ ævæ sæculo VII stabilita erga Præsulem nostrum, ut Surrentinæ urbis tutelarem sanctum, religio; cui, quantum ad hos attinet, pro testimonio sit, quod Radoaldus, Beneventanus dux, cum sub annum 645 Surrentum obsideret, SS. Renati et Valerii sepulchris aurum argentumque, quo sic, ut falso tamen rebatur, conciliatis sibi Sanctis, potiri urbe posset, suppliciter obtulisse legatur, quæ tamen munera postero die extra sacram his patronis aedem, non paucos, ut videtur, ante tempore exstructam, veluti Cælitibus invisa, projecta reperit. Quibus accedit, quod ejusdem ducis milites nonnulli, eandem aedem sacram deprædandi animo ingressi, temeritatis suæ penas mox luerint, ac demone correpti ad Sanctorum tumultum exspirarint, uti apud Ughellum laudatum col. 600, et apud eruditissimum Assemanum tom. II Scriptorum Italiæ Historiæ pag. 184 in laudat ab iis veteri instrumento fusius narratur. Testimonia multa, quæ ad probandam Andegavensium antiquam in S. Renatum pietatem Eviglonius pag. 58 et 78 producit, mitto hic recensere, cum ne ipse quidem Launoyus, Eviglonii antagonista, diffiteatur, a Raynonis, Andegavensis episcopi, temporibus, seu saltem ab ineunte sæculo X delatum in Galliis S. Renato cultum fuisse, ejus tamen Antistitis prodigiosam historiam non satis habere virum in duplici sua Dissertatione asseruit, multisque argumentis probare nisus est.

jam pridem in Italia Galliæque Ecclesiasticum cultum certo habuit;

E

F

5 Et sane, si, quam est certa Sancti nostri Ecclesiastica veneratio, tam esset dubio immunis, quæ de eo vulgo circumfertur, historia, nec summe temeritatis notam apud Christianos eruditos evasisset geminæ Dissertationis auctor Launoyus, sed neque Romæ, ubi alia quedam ejus Opuscula damnata fuere, hoc ejus Opusculum, quo historiam illam intrepide discutit et oppugnat, ab omni censura mansisset intactum. Verum, ut, quod res est, dicam, tametsi Eviglonius, velut pro aris focisque dimicans, Apologiam pro S. Renato in lucem protulerit, quæ adversus eum acerrime insurgens omni molimine contendit, non tantum Sanctum nostrum Andegavensem prius, quam Surrentinam cathedram aliquandiu tenuisse, sed

non tamen certa est prodigiosa ejus historia,

cum

AUCTORE
J. G.

eum etiam (qua de re potissimum questio movetur) S. Maurilii precibus ex sterili et grandæva matre natum, elapso a sua morte septennio, ad viros esse reversum, quod omnium ætatum tabulis ac monumentis testatum esse, contendit idem Eviglonius; ea tamen, quæ probanda susceperat præfatus canonicus, apud peritiores artis criticæ viros minime evicit, ut proin non parum mirer, recentiore Gallicanæ ecclesiæ historiographum Longuevallium tom. II, pag. 79 in hunc modum Gallicè scripsisse: Visis iis, quæ utrimque (a Lauvayo, ut opinor, Eviglonio aliisque) scripta fuerunt, censem standum esse ecclesiæ (Andegavensis) traditione. Rectene, an secus, ita censuerit eruditus scriptor, mox dicenda aperient. Ego interim jam nunc in antecessum profiteor, me sine certioribus, quam quæ hactenus ab Eviglonio, Romæ aliisque producta sunt, testimoniis assentiri iis non posse, quæ tum de Sancti ortu, tum de ejus post elapsam a morte septennium anastasi, deque Andegavensi episcopatu aliquandiu præclare gesto, ab Andegavensibus aliisque scriptoribus passim traduntur. Etenim, ut S. Augustini verbis lib. in contra Academicos cap. 1 utar, si negotium nostrum non leve aut superfluum, sed necessarium ac summum sit, magnopere quærere veritatem, meliusque sit, ipso teste lib. de Vera Religione cap. 55, qualecumque verum, quam quidquid pro arbitrio fingi potest, malo stabilita S. Renati Ecclesiastica veneratione contentus esse, quam, reclamante veritate, ea suis testimoniis satis firmata aut historice certa dicere facta, quorum pars magna, si nulam simplicemque eorum narrationem credidas, subleste fidei indicia præ se fert quam plurima.

quæ ex Mss. codicibus Andegavensibus ac Parisiensibus,

6 Ut autem de controversia recte judicet eruditus lector, rerum, de quibus hic disserendum est, seriem ipsimet primi narratoris verbis, quæ non S. Gregorii Turonensis, sed scriptoris, a Renati ætate multo longius remoti, esse infra ostendam, fideliter huc ex parte transcribo. En illa ex cap. 6 Vitæ S. Maurilii, prout in secunda geminæ Dissertationis editione pag. 34 et seqq. ex Mss. Codicibus Andegavensibus et Parisiensibus recensentur. Andecavensis territorii matrona quadam pernobilis (Andegavensibus Renonia, Surrentinis Bononia dicta) nexa jam vinculo conjugali (cum viro nobili, nomine Honorato Chgotedro, ut nempe vulgo volunt) ex tempore suæ copulationis sterilis permanebat, quæ, dum pro adipiscenda prole Dominum precaretur assidue, et nequaquam votum suum obtinere valeret, ac procederet natura in annos desperationis adepturæ jam prolis, ad beatum virum (S. Maurilium seu Maurilionem, Andegavensem episcopum) se tota mente convertit, sedulo flagitans, ut, quod illa non merebatur, ipse apud Dominum suis meritis et intercessionibus obtineret, et, si suis precibus seni fæminæ filium impetrare potuisset, ipsum se Domino oblaturam et perpetuo servitutum, tota fide ac voto pollicebatur. Intuens autem vir beatus mulieris mentem et fidem ac fletum ubertatem, nihilque apud Dominum impossibile esse confidens, qui partum vetulæ Saræ, et ad petitionem Heli sacerdotis filium, Samuelem scilicet prophetam, sub sponsi voto sterili concessit Annæ, Dominum pro fæminâ precaturus accessit, exaudivitque Dominus virum, et deprecanti fæminæ conceptum dedit et partum, quem illa, sicut promiserat, Domino consecravit habendum, mirum, ut volunt, S. Renatum nostrum.

* lege adipsicende

* supple cum

7 Quale vero quantumque miraculum super eundem Puerum Dominus per beatum Maurilium, postquam sanctæ Andecavensis ecclesiæ episcopalis honorem accepit, operatus est, ad corroborandam fidem fidelium, licet illud beatus Fortunatus propter minus credentes omiserit, imo, quia verum est, et res est digna memoria, non tacebimus. Quod tamen, quia post acceptum episcopatum idipsum pro eo Dominus fecit, suo in loco melius exponemus. Deinde cap. 46 Vitæ S. Maurilii ita rem prosequitur: Sequenti siquidem die beato Maurilio antistite in eadem beati Petri Apostoli basilica sancta solemnia celebrante, advenit cum moriente puero matrona, cui quondam sterili eundem, ut nasceretur, ante episcopatum apud Dominum suis meritis obtinuerat, postulans, ut Filio suo, quem Domino habendum obtulerat, manuum suarum impositione Spiritum Sanctum daret, antequam obiret. Sed, remorante in sancta Corporis et Sanguinis Christi consecratione paululum præsule, Puer excessit. Quantum vero miraculum super eundem Puerum post septimum depositionis ipsius annum per potentissimum antistitem beatum Maurilium Dominus operari dignatus est, quanquam, uti jam diximus, illud Fortunatus omiserit, nos tamen minime reticebimus, quod verum esse scimus, quia ad gloriam Christi laudemque antistitis sui (Maurilii) res est digna describi. Ac demum idem scriptor post locos aliquot communes, quibus summam Dei potentiam laudat, sic tandem admirabilis hujus historie Prologum concludit: Miraculum ergo qui non istud firme crediderit, quod in Sanctis et per Sanctos suos alia multa, quæ, ut præmisimus, Dominus operari dignatus sit semper et operetur, nequaquam credere valebit. Et sane, beato Papa testante Gregorio, fides non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum.

D
recitatis propriis eorum verbis,

8 Sed ad rem ipsam cum scriptore illo paulo propius accedamus. Ita mox ille: Beatissimus igitur Maurilius, expleto sanctæ solemnitatis capitulo, obituque Pueri, qui absque chrismatibus dono excesserat, præcognito, totum id suæ desitudini deputavit, lacrymis multo tempore irremediabilibus suæ culpam lugens inobedientie. Cui cum nec ista sufficerent, diu multumque, quid ageret, secum animo collectante, tandem reperit, quod inter concives tantæ negligentie piaculum plene expiare nequiret, ni singularis elapsus patriam propriam civesque relinqueret. Tali igitur reperto consilio, occulto exinde semetipsum eripuit et sanctarum reliquiarum, quibus sancta Andecavensis mater ecclesia decorabatur, secum claves exportans. Cum autem pervenisset ad mare, divina omnipotentis Dei providente clementia, qui manebat in littore, diem transitus sui exaravit in lapide, sicque ascensa puppi inchoati itineris cepit maturator existere. Cumque processisset in altum, et quare reliquiarum claves secum detulerit, cogitaret, insidiante humani generis inimico, ut dolorem sancto Viro super dolorem imponeret, repente claves de manibus elapsæ submerguntur in æquore. Tunc cum lacrymis id fertur exclamasse Maurilius, quod postea rei probavit eventus: Nisi, inquit, has iterum claves videre meruero, patriam urbemque nunquam repetam, quam effugio. Transmisso igitur mari, quo, quis esset, abscondere potuisset, mutato habitu, uni regionis principum adhæsit, professus se hortulanum

E

partim referatur,

* et abundat

A lanum fore, quatinus corpus, quod jejuniis, vigiliis et orationibus castigare decreverat, ne ex toto deficere potuisset, proprio labore pavisset. *Hæc pro specimine retuli scriptoris verba, ut ne quis nimium miretur, cum ex ejus narratione cetera his multo magis a vero aliena compendio recitavero.*

ac partim ex
iisdem

9 Si narrantem audire pergamus, Andegavenses, innoxii tamen, suo pastore misere orbat, crebris visionibus intentatisque minis cælitus præmonentur, suam celerius urbem subvertendam esse, nisi Maurilium (a quo, ut dein subdit, post elapsam a sua morte septennium ad vivos revocandus erat S. Renatus) circumquaque perquirerent. Hinc ex nobilium plebeiisque communi senatus consulto quatuor virtute fideque insignes viros quaquaversum per Europam legatos mittunt, interposito interdico, ne, nisi proprium invenissent patronum et pastorem suum, revertantur in patriam. Hi, totius ferme Europæ urbes oppidaque et vicus perscrutati, septimo demum anno, re infecta, in Galliam redeunt, et, quæ res sibi tandem ex votis cessit, divino ductu ad portum Oceani maris in Britannia Minori avido cursu perveniunt, cumque in litore navim præstolantes resident, in silice scripta reperiunt verba hæc: Hic transit Maurilius, Andegavorum episcopus. Vertitur in fiduciam timor, in gaudium luctus. Læti navim conscendunt, et ecce tibi, haud procul a litore immanis piscis e mari in navim prosilit, quem cum exenterant, reliquiarum Andegavensium claves, quas Maurilius perdidit, attoniti reperiunt. Novus hinc animorum motus, Maurilium mari submersum asserentibus nautis; at sollicitis legatis adest, velut e machina Deus, qui eos per visum admonet, ut metum deponant nec de itinere revertantur: futurum, ut quam primum Maurilium inveniant. Ergo angelico ductu in Angliam jam impulsus, ad aulam principis, quocum Maurilius habitabat, recto itinere festinant, ubi pastorem suum proprio nomine vocari audiunt, et olera ad regis usum ferentem aspiciunt. Mox illi ad agniti pastoris pedes sese prosternere, magnoque fletu rogare, ut, nisi supremum præstolaretur Andegavensium exitium, propriæ subveniat ecclesiæ; ad hæc respondentem Maurilio, volo se ac juramento obstrictum esse, ut, nisi quas amiserat, claves videret, in patriam nunquam revertetur, illi has opportune præsulci exhibent, idque tandem consequuntur, ut Maurilius, quem angelus in visu legatis parere jusserat, et Renatum ad vivos revocatum iri pollicitus erat, secum in Gallias solvat, multis a rege muneribus prius ditatus et stupentibus ad rei eventum, qui undequaque accurrerant, Angliæ populis.

compendio
exhibetur,

10 Ita multo prolixiore oratione præfatus scriptor, mox subdens, non minori gloria, quam ex Anglia discesserat, Maurilium in propria exceptum fuisse patria: Taliterque, inquit, propriam regressus ad urbem, nimirum spectantibus turbis, de Domini promissione securus venit ad Pueri (S. Renati) tumulum, quo rastris discooperato, invocat diutissime plangentibus Christum. Tandem autem, expleta cum lacrymis oratione, uterque consurgunt, Maurilius de oratione et Puer de morte, quem septiformis Spiritus gratia consecratum, ex eventu vocavit RENATUM. Qui, divinis cultibus illico mancipatus et a beato Maurilio diligentius eruditus, tantis promeruit florere virtutibus, ut post Maurilium pontificalem Andegavensium ecclesiæ cathedram, et posthumus sortiretur et hæres. Quod si quis

fortuito æstimaverit fabulosum, Andegavensem recurat ad urbem; ibi enim inveniet pretiosissimum confessorem Christi Maurilium immensis virtutibus florentem, et nec minus Renatum antistitem, successorem ipsius, miraculis coruscantem, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat omnipotens Deus per infinita sæcula sæculorum. *Habes, erudite lector, ipsum fontem, unde sua hauserunt Marbodius Redonensis, Ulgerius Andegavensis, Petrus Cluniacensis, Petrus Cantor, Vincentius Bellovacensis, Petrus de Natalibus, S. Antoninus, auctores Lectionum Andegavensium et Surrentinæ ecclesiæ alique, qui a sæculo XII usque ad XVIII, vel ligato, vel soluto stilo, mirabilem S. Renati anastasin celebrarunt; de quorum auctoritate infra sermo erit, ubi reliqua, quæ de S. Renato vulgo circumferuntur, priori narrationi subjuxero, ut deinde ex ordine singula examinentur, et, quantum quæque fidem mereantur, dispiciat prudens lector.*

11 De his audiatur ipsemet auctor Apologiæ capituli ecclesiæ Andegavensium pro S. Renato episcopo suo pag. 55: Septimum, inquit, testimonium est ecclesiarum diocesis Andegavensium, quarum antiqui Lectionarii manuscripti et Breviaria excusa omnium editionum, post descriptum miraculum ortus et suscitationis Renati, perhibent, eum, domestica disciplina sancti Maurilii ad pietatem informatum, tantis progressus in omni genere virtutum fecisse, ut omnibus admirationi et amori esset, atque imitatione sanctitatis magistri vulgo ALTER MAURILIUS appellaretur: eundem clero Andegavensium ecclesiæ adscriptum, cum majora in dies ederet virtutum exempla, Maurilio vita functo, consentientibus cleri populique suffragiis, episcopum in ejus locum fuisse suffectum: atque ita, cum in summo candelabro dignitatis ecclesiasticæ esset collocatus, non tantum splendore sanctitatis eluxisse in universam familiam suam, sed miraculorum gratia a Deo donatum, morbos oratione curasse, leprosos mundasse, demones de obsessis corporibus depulisse; inter hæc tamen adeo demisse de se sentientem, ut, quidquid præclari egisset, premi silentio vellet, universam diocesis suæ administrationem et bene gestarum rerum gloriam ad Maurilium auctorem referendo.

AUCTORE
J. G.

cui ex aliis
scriptis ejus
gestorum,

E

12 Addunt præterea (inquit auctor Apologiæ pag. 56) eum (S. Renatum) rebus prudenter in episcopalis curæ administratione constitutis, sancta Apostolorum limina visitasse: indeque cum Surrentum profectus elongasset se fugiens, ut maneret in solitudine (quod ex monumentis sanctæ ecclesiæ Surrentinæ discimus) ibi rogatu civium hæsisse, solitariam vitam agendo: ac brevi, erumpente in publicum fama sanctitatis, concursum ad eum factum ex omni circa regione ægrorum, quorum corporibus cum sanitate oratione redderet, animarum etiam saluti piis hortationibus consulebat: tandemque etiam ejus sedis episcopatum, communi civium consensu sibi delatum, sancte feliciterque gessisse; ac demum, prædicta die obitus sui, ibidem plenum honorum operum decessisse; cui sanctum Valerium successisse refert ex tabulis ecclesiæ Surrentinæ Philippus Ferrarius in nova Topographia Martyrologii Romani. Elatus est publico funere, et sepultus in eadem ipsa ædicula, quam vivens tenuerat, secundum muros urbis, in ejusque memoriam eodem

F
obitus, sepul-
tura.

AUCTORE
J. G.

asserta ad
Andegavenses
corporis
translationis,

eodem in loco cives ingenti opere templum ædificaverunt, quod multis postea miraculis nobilitatum fuit, ut inferius referemus.

43 Pergunt libri nostri narrare (ita laudatus scriptor pag. 57) clerum et populum Andegavensem legatos de repetendo corpore Pastoris sui Surrentum misisse (quo tempore id acciderit, compertum non est) et, recusantibus Surrentinis, summi Pontificis auctoritatem implorasse, ut id juberet reddi; quo jubente, legatis concessum, ut id asportarent, ac, ne qua vis in itinere fieret, præsidium militare iis adjunctum: ita revectum in patriam corpus sancti Renati, ab Andegavensibus solenni supplicationis pompa exceptum, in ecclesiam sancti Maurilii illatum fuisse, et in capsâ conditum idoneo loco ad fidelium venerationem pridie Idus Aprilis (quo die translationis ejus memoria anniversaria solemnitate apud nos celebratur) præsentibus episcopis Corisopitensi ac Venetensi, abbatibus et nobilibus viris permultis cum magna populi frequentia. *Hactenus præfatus auctor Apologiæ, qui mox ex monumento, in membrana exarato, subdit pag. 58 et 59, S. Renati corpus Andegavi de una in alteram, ut conjicio, capsam translatum fuisse a Rainaldo, episcopo Andegavensi, secundo Idus Novembris, postea revelatum anno Christi 1012, examinatum anno 1082, ac rursus anno 1151; denuo revisum anno 1255, quo et repositum in capsâ argento deaurato de novo tecta, ac demum anno 1601, quo sacra ejus pignora, quæ ex Calvinistarum impio incendio reliqua erant, in novam capsam, auro gemmisque ornatam, recondita fuerunt; ubi, ipso teste, ad sua usque tempora quieverunt.*

et contra inventi anno 1603 in Surrentina ecclesia ejusdem corporis narratio adiungitur.

44 Ceterum, quid et Itali de S. Renati corpore tradant, juvat hic recitare, ut ne de controversiâ, infra discutiendâ, statu lectorem quidquam lateat. Ita de eo Ughellus tom. VI Italiæ Sacræ auctæ col. 596: Magna, inquit, est controversia inter Surrentinos et Andegavenses de existentia corporis S. Renati. Surrentini apud se ex Actis ejusdem, ac traditione patrum, tum ex nupera inventione servatum volunt. Andegavenses in ecclesia cathedrali Renati se exuvias sacras venerari dicunt. Porro de nupera corporis ejus Surrenti inventione hæc ibidem habet: Anno mdciii, seu biennio post ultimam translationem Andegavensem, in eadem basilica (Surrentina S. Renato dicata) inventa sunt Sanctorum horum episcoporum (Renati et Valerii) corpora, et autoritate Sacrorum Rituum Congregationis solenni ritu sub primario altari condita sunt hæc inscriptione proloquente:

Alexander Cardinalis Florentinus.

Sanctorum Episcoporum Renati et Valerii Surrentinæ civitatis, ejusque patronorum corpora, quæ sub primario altari basilicæ veteris collocata fidelium antiqua traditio credidit, atque colit, inventa sunt sine nomine sub eodem altari, nec alia ab illis existimata, Apostolica autoritate in novam ecclesiam translata sub primario itidem altari sunt solenni ritu recondita a monachis hujus monasterii Congregationis Casinensis anno Salutis mdciii, die xiiii Novembris, ex decreto Apostolicæ Congregationis Sacrorum Rituum sub die xxi Augusti mdciiii.

Atque hæc sunt totius controversiæ, de S. Renato ejusque reliquiis jam pridem motæ rursusque hic movendæ, præcipua capita, quorum singula nunc expendere lubet pro eo quærendâ atque candidè asserendâ veritatis studio, quo nihil sacræ profanæque historiæ commentatori antiquius potiusve esse debet. Rem ipsam aggredior.

§ II. Prodigiosæ S. Renati historiæ nullus sat antiquus auctor patrocinari ostenditur.

Si recitatem num. 6 et 4 seqq. admirabilem de S. Renati ortu et anastasi historiam synchronis aliquis aut saltem subæqualis scriptor, puta Venantius Fortunatus, Gregorius Turonensis aliisque ei coævus, auctoritate ac fide sua munivisset; si vel Justus presbyter, qui S. Magnobodo præluxit, vel ipse Magnobodus, qui annis ab obitu S. Maurilii plus minus ducentis hujus Vitam scripsit, tam memorabile factum, sin minus particulatim, utcumque saltem verbis generalibus retulisset; si denique alius quilibet huic compar, nec contemnendus, auctor ejusdem facti meminisset; certe a Launoyi, severioris in multis aliis Aristarchi, partibus non starem, ut contra illius historiæ substantiam, tametsi non qualibet adjuncta, cum Eviglonio aliisque nonnullis tuendam susciperem. At vero, præterquam quod certum habeam, nullum auctorem synchronum præfatæ historiæ patrocinari, ne ullum quidem subæqualium scriptorum genuinum testimonium produci pro ea potest, quod nunc contra adversarios ostensum eo. Etenim in ipsa etiam hypothesi, quod Venantius Fortunatus Vitam aliquam S. Maurilii elucubrasset, eum tamen nihil omnino de prodigiosa Sancti nostri anastasi meminisse, ne alia inutiliter argumenta congeram, ipsemet scriptor, qui eam primus retulit, verbis, num. 7 recitatis, apertissime fatetur. Hæc rursus audi et expendite, erudite lector: Quale vero quantumque, inquit, miraculum super eundem Puerum (S. Renatum) Dominus per beatum Manrilium, postquam sanctæ Andegavensis ecclesiæ episcopalis honorem accepit, operatus est, ad corroborandam fidem fidelium, LICET ILLUD BEATUS FORTUNATUS propter minus credentes OMISERIT... non tacebimus. Et rursus paulo infra: Quantum vero miraculum super eundem Puerum, post septimum depositionis ipsius annum per potentissimum antistitem, beatum Maurilium, Dominus operari dignatus est, QUANQUAM, UTI JAM DIXIMUS, ILLUD FORTUNATUS OMISERIT, NOS TAMEN MINIME reticebimus. Ex quibus cum, fatente ipsomet hujus miraculi primo assertore, certa certior evadat prima nostra de Fortunato assertio, nec alia genuina ejus verba allegari possint, quæ miraculosum S. Renati ortum testentur, ad S. Gregorium Turonensem, quo præcipue Eviglonius cum suis nititur, lubens festino.

46 Hunc memoratæ historiæ testimonium non præstitisse, tametsi totis viribus id contendat jam mox citatus Eviglonius, in hunc modum demonstro. Si nec Prologus Vitæ S. Maurilii, nec ipsa hujus

Prodigiosam S. Renati historiæ nec Fortunatus tradidit.

F

nec Gregorius Turonensis,

A *hujus Vita, unde S. Renati desumpta est historia, S. Gregorio Turonensi adjudicari merito queat, profecto nusquam S. Gregorius Turonensis admiranda illius historiae meminisse dicendus est; idque ne ipse quidem Eviglonius inficiari unquam potuit aut ausus fuit. Jam autem tam multi sunt, quæ suadent, imo et evincunt, nihil plane Opus illud, quod pag. A et 3k apud Launoyum videre est, ad S. Gregorium Turonensem pertinere, ut multum dubitem, num ab integro et eo amplius sæculo vel unus exstiterit artis criticæ peritus, qui illud ei adscribendum censuerit. Et merito sane: nam primo quidem, etiamsi tantisper adversario nostro gratis concederetur, vivente ac tacente Fortunato, lucubrations ejus historicas, uti prologus adstruit, scriptorum vitis pæne depravatus fuisse, et, quæ non nisi longe labentium temporum sunt, vices ac detrimenta tam cito sensisse, an sat simile vero est, eo in casu non Fortunatum ipsum, qui tunc temporis in vivis et quidem S. Germano familiaris erat, sed Gregorium Turonensem, conscribendis aliis Operibus occupatum, ab eodem S. Germano rogatum fuisse, ut Fortunati, adhuc viventis, Opera nativæ puritati redderet et suæ auctoritatis peritia, uti Prologus habet, corrigeret? Istud certe et ratione et exemplo carere, nemo non videt. Accedit, quod ibidem de Fortunato, perinde ac de auctore mortuo, sermo fiat, cum tamen eo tempore, quo Prologus ille exaratus fingitur, salvis et incolumis viveret Fortunatus. Denique de falsitate convincitur Prologus, atque hinc Turonensi Gregorio abjudicandus, quod ad preces S. Germani Parisiensis Vitam S. Maurilii a Gregorio Turonensi correctam eo tempore fuisse dicat, quo S. Albini Vita, a Fortunato Scripta (cujus eadem est, ex verbis Prologi, cum Vita Maurilii ratio) adhuc incorrupta erat, quippe quam Gregorius etiam post S. Germani mortem, ut genuinam, citat cap. 96 lib. de Gloria Confessorum.*

B *Prologus habet, corrigeret? Istud certe et ratione et exemplo carere, nemo non videt. Accedit, quod ibidem de Fortunato, perinde ac de auctore mortuo, sermo fiat, cum tamen eo tempore, quo Prologus ille exaratus fingitur, salvis et incolumis viveret Fortunatus. Denique de falsitate convincitur Prologus, atque hinc Turonensi Gregorio abjudicandus, quod ad preces S. Germani Parisiensis Vitam S. Maurilii a Gregorio Turonensi correctam eo tempore fuisse dicat, quo S. Albini Vita, a Fortunato Scripta (cujus eadem est, ex verbis Prologi, cum Vita Maurilii ratio) adhuc incorrupta erat, quippe quam Gregorius etiam post S. Germani mortem, ut genuinam, citat cap. 96 lib. de Gloria Confessorum.*

17 *Quapropter, si Gregorius Albini aut Maurilii Vitam ullo unquam refecit tempore, pluribus post S. Germani obitum annis reficere debuit, atque adeo, ut recte censuit Launoyus, quæ vivo Germano dedicantur Maurilii et Albini Vitæ, tam non sunt a Gregorio Turonensi scriptæ, quam ab Hesiodo vel Homero. Dixi jam mox, Si Gregorius Albini aut Maurilii Vitam ULLO UNQUAM*

C *REFECIT TEMPORE; nam id nec ipse de se, nec de eo quisquam alius satis antiquæ memoriæ prodidit; quin imo, præter rationum momenta mox adducenda, quæ S. Maurilii Vitam Turonensis Gregorii Opus non esse, plane evincunt, idem illud inter alia etiam suadent, tum quod neque Maurilii, neque Albini Vita in libro de Vitis Patrum, quem Gregorius edidit, reperitur, tum quod Prologum illum sequatur Elenchum capitum Vitæ beati Maurilii, quæ scribendi methodus, uti Launoyus observat, ad Gregorium Turonensem non pertinet; ac demum, quod Elenchum capitum excipiant ista, quæ totius Operis auctorem, a Gregorio Turonensi diversum, designant, manifestissima verba: Raino, quondam sancti Martini cotidianus discipulus et semper canonicus, ac postmodum sanctæ Andegavensis ecclesiæ ex initio Christianitatis trigesimus tertius humilis episcopus, ob honorem omnipotentis Dei nec non et ejusdem sancti Maurilii, atque remissionem peccaminum animæ suæ, anno Incarnationis Dominicæ adhuc in DCCCXV et ordinationis episcopatus sui in XXV hanc Vitam scribere ac requirere jussit. Archanaldus, sancti*

Martini discipulus et diaconus, jussu præfati domini Rainonis scripsit et requisivit.

18 *Aliis nunc contra Eviglonium rationum momentis evincamus, præfatam S. Maurilii Vitam, ac proin prodigiosam S. Renati historiam S. Gregorio Turonensi adjudicari non posse. Cap. A præfatæ Vitæ asseritur S. Maurilius a beato Ambrosio, Mediolanensi episcopo, Officium lectoris accepisse, et post patris sui obitum, relicta matre, sub Juliano tunc cæsare S. Martinum, qui, cogentibus populis, Turonicam in Gallia jam regebat metropolim, expectasse. Cum ergo hæc a Gregorio Turonensi, qui SS. Ambrosii et Martini historiam melius novit, scripta esse dici non possint, indubium etiam sit, Vitam illam ad eum nequaquam pertinere. Et vero, nisi sibi turpiter contradicentem statuamus, qui ferit potest, ut saltem sub Juliano, adhuc cæsare, Maurilius ab Ambrosio ordinatum fuisse lectorem, ac postea etiam sub eodem cæsare ad S. Martinum, Turonensem jam tum episcopum, profectum fuisse scripsisset, qui lib. x Hist. Franc. cap. 31 diserte tradit, S. Martinum non ante annum octavum Valentis et Valentini, atque adeo octo saltem post Juliani mortem annis Turonensem cathedram ascendisse; aut qui credi potest scripsisse idem Gregorius, Maurilius, antequam sub Juliano, adhuc cæsare, in Gallias proficisceretur, a S. Ambrosio, Mediolanensi episcopo, lectoris officium suscepisse, cum, non ante annum Christi 374 aut saltem non ante elapsam fere a Juliani morte decennium S. Ambrosium Mediolanensem cathedram tenuisse, pariter indubitatum sit? Profecto tam sædè anachronismi circa rem, a suis temporibus non adeo remotam, imo et ex parte domesticam, non recte Turonensi Gregorio imputari possunt; quo tamen adiguntur illi, qui Vitam hanc eidem Gregorio adscribere volunt.*

19 *Difficultatem hanc vidit Eviglonius, Apologix pro S. Renato auctor, nec, quo sese ea expedit, reponendum aliud invenit, quam vel librarii mendum vel descriptoris glossema esse, et pro Juliano legendum fortassis esse sub Valentiano, ac demum incertam esse Juliani Apostatæ chronotaxim, ut hac via, si lectoribus non faceret satis allegata prius ratio, anachronismi vitio Turonensem suum excimeret. At illud, uti Launoyus § 6 bene observat, sine ratione et sola rei difficultate victus Eviglonius adstruit, quippe cui contradicant præter excusos manuscriptorum codices omnes, etiam antiquissimi, quorum consensum pro certa lege habendum esse, ipse Eviglonius contendit. Itaque, inquit idem Launoyus pag. 44, cum nullus bonæ notæ sit codex, qui his verbis (SUB JULIANO, TUNC CÆSARE) careat, maneat illa, et continuo maneat, velit, nolit Eviglonius, suppositionis argumentum. Ego quidem, quod ad alterum Eviglonii responsum spectat, et non inficiabor, variam apud historicos et chronologos designationem temporis esse, quo Julianus imperavit; at nunquam admiserò, usque adeo eos inter se in hoc argumento dissentire, ut unius bonæ notæ historici aut chronologi testimonio vel tantillum probabile evadat, Julianum Apostatam ad ea usque tempora superstitem fuisse, quibus Ambrosius electus est Mediolanensis, et Martinus Turonensis episcopus. Hoc cum Eviglonius nusquam ostenderit, non est, cur huic ejus responso diutius inhæreamus.*

20 *Quia vero Turonensis Gregorius ei, ut diximus, pro Achille est, lubet alia etiam ratione illi*

AUCTORE
J. G.

non scripsisse, ex variis in ea contentis anachronismis;

quos frustra Eviglonius excusare nititur,

F

alisque rationibus ostenditur.

qui S. Maurilii Vitam, de qua hic quæstio est,

AUCTORE
J. G.

illi hunc eripere. En istam : Cap. 6 Vitæ S. Maurilii, de qua nobis quæstio est, laudatur S. Gregorius Papa I in hunc modum : Sane, beato Papa testante Gregorio, fides non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum, quæ verba exstant in hujus Homilia 26, num. 4. Itaque, cum in sententia adversariorum SS. Maurilii et Albini Vitæ Gregorius Turonensis dicitur S. Germano Parisiensi, qui, ipso Turonensi teste lib. v Hist. Franc. cap. 8, anno Christi 576, vel certe non post annum 579 defunctus est, concipi nequit, quo pacto Turonensis potuerit ante annum 576 vel saltem anno 579 S. Gregorium Papam laudare, qui, uti omnes norunt, non ante annum 590 Petri cathedram occupavit; et a quo non, nisi elapsis seadecim aut certe duodecim post S. Germani mortem annis, Homilia illa edita in lucem fuit, uti etiam inter eruditos nunc convenit. Hæc meo judicio tam eviderenter, Vitæ illas S. Gregorio Turonensi abjudicandas esse, probant, ut cum Launojo pronuntiare non verear, clariorem non esse demonstrationem, quæ radiis solaribus describeretur. Neque ad rem Eviglonii quidquam facit, quod Gregorius Turonensis præclarum Opus Homiliarum S. Gregorii Papæ videre ante mortem suam potuerit; nam, ut ut ipsi detur, fieri propterea non potuit, ut Gregorius Turonensis ante S. Germani mortem, seu certissime ante annum Christi 580, S. Gregorium Papam ejusque Homiliæ verba laudaret; quandoquidem, ut supra docui, S. Gregorius Magnus non ante annum Christi 590 creatus fuerit summus Pontifex, ac deinde Homilias scribere exorsus sit.

quibus eruditi
varii sub-
scribunt

21 Denique, ut disceptationi huic finis imponatur, audi, quid præter Launojam aliosque eruditos, de præfata S. Maurilii Vita censuerit Ruinartius in Præfatione ad Opera S. Gregorii Turonensis, a se edita, num. 80 : Etsi, inquit, constaret, beati Maurilii Vitam a Gregorio Turonensi aliquando emendatam fuisse, (quam hypothese[m] parum esse verisimilem, num. 47 ostendimus) hanc tamen non ipsam esse, contendimus, quæ vulgo circumfertur in libris editis et nonnullis manuscriptis, licet ei præmissa legatur Gregorii epistola. Etenim hujus epistolæ auctor Vitam illam ob id se potissimum emendandam suscepisse dicit, ut complura, quæ incredibilia multis viderentur, ex ea rescicaret. Ex quibus profecto Renati, a septennio defuncti, resuscitatio censeri debuerat. Et tamen in ipsa Vita miraculum istud a Fortunato, ut ibi dicitur, omissum, ceteris adjunctum legitur. Hactenus Ruinartius, qui paulo post subdit eadem verba, quæ nos ad calcem num. 47 recitavimus, ac denuo de Vita S. Maurilii, jussu Rainonis scripta, ita loquitur : Quæ vero fuerit illa Vita, indicat dominus Hadmerus in libro Vitæ ipsi subjuncto de Miraculis, quæ MODERNIS, inquit, TEMPORIBUS contigerant, in translatione scilicet sub Nifingo episcopo facta, ubi Vitam hanc, quam sub libri primi nomine dederat, FACETA SATIS URBANITATE A SUCCESSORIBUS sancti Maurilii EXPOLITAM (vel, ut alii legunt, expositam) fuisse, diserte profitetur. Adde, inquit, non pauca in hac Vita occurrere, quæ Gregorii aut Fortunati ætati et genio, ut fuse probat Launojus, competere non possunt. Quibus verbis sententiæ Launoji, Vitam S. Maurilii ad sæculum x ablegantis, non obscure Ruinartius subscribit, cui et consentiunt Tillenontius tom. X Monum. Eccles. pag. 785 et eruditi scriptores Historiæ litterariæ

Franciæ tom. III, pag. 483. Atque hæc, tametsi a Trentecampo nostro in Commentario Vitæ S. Maurilii expensa partim fuerint, rursus hic pro instituto nostro discutere necesse fuit, tum ut veritas magis elucescat, tum ne curiosus lector ad aliud vasti Operis nostri volumen remittatur, ut præcipua, quæ hic attinent, argumenta videat, eaque æqua lance expendat.

22 Quod autem nec S. Magnobodus admirabilem S. Renati historiam suo testimonio firmarit, nec quisquam ostendatur ei cœvus auctor, qui ejusdem meminerit, lubet jam demonstrare. Quod attinet ad Vitam S. Maurilii a Magnobodo scriptam, exstat hæc in nostro Opere tom. IV Septembris, a laudato Trentecampo nostro tum Commentario, tum notis illustrata, ubi is pag. 72 in Annotatis littera b observat, Vitam illam a Magnobodo, Andegavensi episcopo, conscriptam fuisse anno Christi 620, seu, ut hic in Prologo suo ait, in anno trigesimo sexto principis nostri, domni Chlotarii (nempe II) regis, filii Chilperici, qui annus in sententia Pagii, Chilperici eadem et initium regni Chlotarii II anno 587 illigantis, concurrat cum anno Christi 623. Sed nos ista discrepantia morari hic non debet. Ad rem ipsam veniamus, et num S. Magnobodus, ut alter Historiæ S. Renati testis, ab Eviglonio pag. 30 merito adductus fuerit, examinemus. Hæc, uti contendit Eviglonius, de Sancto nostro scripsit Magnobodus num. 5 : Erat mulier in ipsi finibus (Andegavensis agri) sterilis diutius permanens; quæ multum prius præ pudore matronali cunctata, necessitate tandem compulsata, a S. Maurilio petiit, ut oraret Dominum pro ipsa, quatenus ei filium daret, qui et ad ipsam ecclesiam devotus Domino deserviret. Exaudivit Dominus preces servi sui Maurilii : mulier concepit et peperit filium, qui secundum vota parentum divinis traditus officii, eidem ecclesiæ Calonnensi longo tempore deservivit. Vere consequens est sententia, sicut ab Anna per gratiam Domini genitus est Samuel, qui sacerdos Dei et propheta servivit in templo, ita et Puer iste. Idem enim etiam post beatum Maurilium pontifex factus, præsedit ecclesiæ Andegavensi.

23 Ita quidem S. Magnobodus. Verum, cum is nec pueri illius, nec hujus parentum nomina expresserit, sciscitari ab adversariis liceat, quo fundamento quæ ratione anonymum illum puerum tam asseveranter cum Renato nostro eundem faciant et anonymis iidem ejusdem pueri parentibus Honorati Cheotetri et Bononiæ seu, ut Andegavense Breviarium scribit, Renoniæ nomina indant. Aliud certe, quod hic reponatur, adversariis non suppetit, quam quod, Magnobodo teste, puer ille post beatum Maurilium pontifex factus præsedere ecclesiæ Andegavensi. Sed hinc nemo, qui sanæ mentis sit, Honorati Cheotetri et Bononiæ aut Renoniæ, S. Renati parentum nomina extundet; nec ea Magnobodi verba ejusmodi sunt, ut ad Sanctum nostrum potius, quam ad Talassium aliumve Maurilii proximum successorem, referri debeant. Igitur, priusquam ostenderit adversariis, se ex puro fonte hæc Sancti parentum nomina hausisse, et nemini, præterquam S. Renato, recitata Magnobodi verba convenire, dubitari prudenter potest, non tantum, an hæc genuina sint ejus parentum nomina, sed et an ex sterili matre natus sit Sanctus noster. Interim, hæc de eo credit et sine antiqui scriptoris testimonio pro certis et indubitatis habeat, qui volet, videatque, ne innodice credulitati

imo nec S. Magnobodus, auctor Vitæ S. Maurilii,

E

prodigiosa
S. Renati
historiam
retulit,
F

A litatis notam apud eruditos incurral. Quod vero ad prodigiosum S. Renati, sine baptismo per septennium mortui, ad vivos reditum attinet, fidente Eviglonio, altissimum de eo est Magnobodi ejusque coavorum silentium; nec adeo ad prodigium hoc asserendum Apologiae auctor aut illius aut horum auctoritatem citavit, contentus praetensi Gregorii Turonensis, multorumque, aliquot saeculis eo recentiorum, testimoniis, quibus prodigium illud indubitatum reddi bona nimis fide existimavit.

quae et prudenter creditibilis non esse

24 Itaque, cum ad illud stabiliendum non alia, quam pseudo-Gregorii Turonensis, seu auctoris saeculi x, testimonia; ad probandum vero prodigiosum S. Renati ortum, nihil quidquam, praeter Fortunati silentium et Magnobodi non satis dilucida verba, allegari possit, sensato lectori considerandum relinquo, an jure merito, ut non nemo vult, pro modis omnibus omniumque aetatum monumentis firmata haberi possit historia illa, in iis praecipue, quae S. Renati anastasi praecessisse et comitata esse, sine synchro aut subaequali teste vulgo circumferuntur. Quid? quod communis hominum sensus et intelligentia nos doceat, tam illustre praesertim factum, quod, consideratis adjunctis omnibus, ceterorum Sanctorum Galliae ipsorumque Apostolorum signa et prodigia superat, sine ullo coavorum aut supparum auctorum testimonio non tantum pro indubitato haberi non debere, at ne quidem prudenter creditibile esse; quippe quod ea natura sua tale sit, ut, si reipsa contigisset, nec Romani saltem orbis notitiam per quinque saeculorum decursum fugere, nec, data toties de eo scribendi occasione, praetermitti tantum a scriptoribus omnibus potuisset.

ostenditur.

B Illud tamen, si quod unquam fuit, memorabile in primis prodigium ignoravit vel certe praetermisit Sulpitius Severus, cum in Vita S. Martini, sub quo metropoli contingere debuisset, tum in sacra Historia aliisque Operibus, ubi certam ejus memorandi nactus erat occasionem; omisit Venantius Fortunatus, qui illustrium Galliae confessorum, non secus ac martyrum, virtutes et miracula depinxit, quique propter minus credentes, contra ac contendit pseudo-Gregorius, illud referre veritas non esset, cum in Vita metrica S. Martini, et lib. x, num. 6 mortuos a Martino ad vitam revocatos intrepide commemoravit; nihil pariter de eo meminuit S. Gregorius Papa in Dialogis suis, nec quisquam alius, qui de futura carnis resurrectione nihil eo illustrius aut efficacius proferri potuisset. Denique ut paucis multos complectar, illud omiserunt S. Gregorius Turonensis, in recensendis miraculis potius facilius, quam negligentior, S. Magnobodus, qui ex professo S. Maurilii vitam scripsit, Venerabilis Beda, Ado Viennensis, Usuardus, alique tum martyrologi, tum historici diligentissimi, quorum absolutissimum constantissimumque per quinque saecula silentium, nihil minus quam prudenter creditibile prodigium illud reddidit. Ceterum quid ponderis contra haec habeat asserta ab Eviglonio traditio et scriptorum a saeculo x et deinceps testimonium, discutere nunc lubet, ut ne quis ex hoc capite nos temere ab eo descessisse, aut S. Renati memoriae injurias esse, conqueri juste possit.

C Illud tamen, si quod unquam fuit, memorabile in primis prodigium ignoravit vel certe praetermisit Sulpitius Severus, cum in Vita S. Martini, sub quo metropoli contingere debuisset, tum in sacra Historia aliisque Operibus, ubi certam ejus memorandi nactus erat occasionem; omisit Venantius Fortunatus, qui illustrium Galliae confessorum, non secus ac martyrum, virtutes et miracula depinxit, quique propter minus credentes, contra ac contendit pseudo-Gregorius, illud referre veritas non esset, cum in Vita metrica S. Martini, et lib. x, num. 6 mortuos a Martino ad vitam revocatos intrepide commemoravit; nihil pariter de eo meminuit S. Gregorius Papa in Dialogis suis, nec quisquam alius, qui de futura carnis resurrectione nihil eo illustrius aut efficacius proferri potuisset. Denique ut paucis multos complectar, illud omiserunt S. Gregorius Turonensis, in recensendis miraculis potius facilius, quam negligentior, S. Magnobodus, qui ex professo S. Maurilii vitam scripsit, Venerabilis Beda, Ado Viennensis, Usuardus, alique tum martyrologi, tum historici diligentissimi, quorum absolutissimum constantissimumque per quinque saecula silentium, nihil minus quam prudenter creditibile prodigium illud reddidit. Ceterum quid ponderis contra haec habeat asserta ab Eviglonio traditio et scriptorum a saeculo x et deinceps testimonium, discutere nunc lubet, ut ne quis ex hoc capite nos temere ab eo descessisse, aut S. Renati memoriae injurias esse, conqueri juste possit.

Octobris Tomus III.

§ III. Traditio, monumenta, scriptorumve testimonia, ex quibus prodigiosa S. Renati historia pariter adstruitur, expenduntur, et nihil certi evincere demonstrantur.

Cum institutum aut factum aliquid, Christianae religionis usu sacrum, ea traditione nititur, quae vel a Christo Domino, vel ab Apostolis, ex Ecclesiae universae, aut communi SS. Patrum consensu descendit, tum nihil contra illud valere quascumque, alias plausibiles, humani ingenii ratiocinationes, nemo bene Catholicus distulit; huc enim spectat illud S. Chrysostomi effatum in explanatione Epistolae 2 ad Thessalonicenses, Oratione 4 in cap. 2: Traditio est, nihil amplius quaeras. Verum enimvero, si ad stabiliendum factum aliquid mere historicum, idque in primis illustre aut omnino singulare, non alia offeratur traditio, quam quae inferioris ordinis et erroris de se obnoxia est, cujusmodi traditiones in particularibus diocesis aut urbibus quandoque vigerunt aut hodieque vigent, tum certe istius generis traditionem historicam discutere, illique ex sanis indagandae veritatis principiis contraire, scriptori Catholico licitum semper fuit. Nihil adeo ad rem nostram faciunt, quae Eviglonius toto cap. 3 Apologiae suae contra Lavinoyum congesti Sanctorum Patrum testimonia, cum haec ad prioris generis traditiones intactas servandas, minime vero ad eas spectent, de quibus hic movetur quaestio. Missis igitur his Patrum effatis, id nunc indagandum venit, num Andegavensium de S. Renati ortu et anastasi traditio satis idonea sit, ut ab Eviglonio pag. 33 et seqq. pro certo et indubitato facti illius testimonio allegari poterit, utque sola ejusdem traditionis auctoritate immota et inconcussa manere possit praefata de Sancti ortu et resurrectione Historia, etiamsi, ut idem Eviglonius pag. 43 et 234 censet, nullus ea de re auctor hactenus scripsisset, nec Martyrologia, Indices, Monumenta, Annales, aut ecclesiarum provincialium tabulae ejusdem meminissent. Quam ipse assertionem prolixè tractavit, totoque capite 3 a pag. 33 usque ad 45 ac dein passim alibi evincere nisus est, ego parcius expeditre eademque opera conveltere aggredior.

historiam illam non firmiter legitima traditio.

E

F

27 Inter inferioris ordinis traditiones, quae vel Sanctorum vel aliorum virorum illustrum res gestas attingunt, alias esse legitimas et criticae regulis consonas, alias spurias et populares, seu merae populi commenta, nemo, vel leviter in historia versatus, ignorare potest. Proin rem gestam, qua de controversitur, affirmanti nihil omnino prodest, nudum traditionis nomen pro se adduxisse, quandoquidem, ut eruditi passim statuunt, necesse est, ut id, quod controversitur, re ipsa in traditione, eaque non populari, positum esse, aperta demonstretur. Id autem, ut legitime fiat, necessario, ex eruditorum communi judicio, proferenda in medium sunt congruae auctoritatis atque antiquitatis monumenta, sine quibus non magis ipsa traditionis antiquitas, quam factum, quod ea nixum praetenditur, prudenter credi de-

quae, dum non mere adstrui, sed documentis probari deberet.

49 bet.

AUCTORE
J. G.

bet. Cum enim illud, quod a recentiore auctore de rebus antiquis sine alicujus vejestioris seu scriptoris seu monumenti auctoritate profertur, judice illustrissimo Baronio, contemni possit, ac revera ab eruditis contemni soleat, jure merito nihili fit asserta de facto aliquo antiqua traditio, nisi hujus antiquitas comprobetur et per monumenta, quæ fidem faciant, ad rei gestæ originem, quæ veritatis caput est, sat prope reducat. Quapropter, si evicium dedero, Andegavensium traditionem congruè antiquitatis auctoritatisque testimonio destitutam esse, una evicero, S. Renati ortum ac præsertim anastasim plane singularem, quæ ea traditione fulcitur, nulla ratione inter facta indubitata et certa ab Eviglonio censeri, nec proin injurium Sancto aut Andegavensi ecclesiæ dici posse, qui factum illud solo traditionis prætextu titulo non admittit.

nec scriptis
sat antiquis

28 Nullum plane traditionis illius testimonium scriptum produci posse, quod non sit quinque saltem sæculis a prætextu S. Renati ortu et anastasi remotum, ipse Eviglonius, traditionis illius vindex, sua Apologia, invitit licet, manifestum facit, dum diligentissime corrasit undequaque monumentis, ne unum quidem, præter supposititia ac præcedenti § consultata, proferre in medium quiverit, quod Rainonis, sæculo x S. Maurilii Vitam conscribi jubentis, temporibus antiquius certo sit. Equidem pag. 113 laudat documentum canobii S. Marcellini, a Bartholomæo Chicarello in Catalogo Antistitum Neapolitanorum productum, in quo ad annum Christi 763 de quodam oratorio, Neapoli in honorem S. Renati consecrato, mentio fit; sed, præterquam quod instrumentum illud suppositionis facile convincatur, prout Launoyus in sua duplici Dissertatione, Observatione 15, ostendit; etiam in hypothesi, quod genuinum illud esset, nihil aliud inde confici posset, quam quod a sæculo saltem octavo Sanctorum cultus Antistiti nostro a Neapolitanis, quod et nos libentes admitteremus, delatus fuerit; minime vero hinc quidquam eruitur, quod prodigiosam illius historiam ejusve antiquam traditionem vel tantillum stabiliat. Nec utramque melius stabiliant, quæ Eviglonius pag. 74 profert, Martyrologii Usuardini auctaria, aut varii, quos pagina seq. laudat, Andegavensium episcoporum Catalogi, cum et in illis, præterquam quod de sat magna eorum antiquitate non constet, de prætextu prodigiis deque his favente traditione altissimum ubique regnet silentium, quod comprobandis prodigiis illis horumve traditioni non tantum nihil prodest, ut potius, quemadmodum supra de coætorum et supparum auctorum silentio dictum est, vehementissime adversetur.

nec testimonio
Surrentinæ
ecclesiæ,

29 His nec antiquiora nec magis manifesta legitime traditionis monumenta ministrare poterunt Surrentini, ab Andegavensi episcopo et capitulo, dum magno molimine Apologiam suam adornabat Eviglonius, in auxilium causæ communis acciti. Etenim, prout authentici Surrentinæ ecclesiæ testimonii verba ferunt, quæ de S. Renato, Andegavensi primum antistite, dehinc episcopo Surrentino, summa diligentia conquisita, candide sincereque tradi possunt, ea tandem sunt: Nimirum, sanctissimum Præsulem solitariae quietis studio, Roma Surrentum se contulisse: ubi diu vitam ab omni non modo labe alienam, sed ab hominum etiam cœtu sejunctam duxit; donec, clarius in dies ejus sanctitatis fama illucescente, e latebris, ubi se abdiderat,

repugnanter extractus, in ejus urbis episcopali D tunc sede sedere coactus est. Addunt, eum unicum illius secessus socium habuisse, nomine Valerium, patria Surrentinum: quem sui instituti sectatorem morumque egregium imitatorum, probe studiis omnibus pietatis excultum, demum post obitum dignitatis ac muneris quodammodo reliquit hæredem. Hactenus Surrentini testimonii prima pars, qua liquido patet, etiam post adhibitam summam diligentiam nullum a Surrentinis inventum fuisse tam exploratæ antiquitatis et fidei monumentum, ut ex ejus auctoritate inter ea, quæ candide sincereque de S. Renato tradi possunt, prodigiosam illius anastasim, vel eidem patrocinantem antiquam traditionem recensendam existimarent.

30 Porro, quæ ejusdem instrumenti parte II traduntur, spectant solummodo ad Sancti apud Surrentinos cultum; et Andegavensium opinionio de translatu ad se ex Italia S. Renati corpore potius multum obsunt, quam prosunt. Tertia denique parte Surrentini declarant, se, quo illustrissimi episcopi et reverendissimi capituli Andegavensium voto fiat, ut par est, satis, transmittenda iisdem consuisse sacrarum precum et Officiorum exempla, quæ per totam dioccesim Surrentinam recitari antiquitus solita diu fuisse, et una cum ecclesiæ metropolitanae Actis diu servantur et adhuc extant, quorum compendium Eviglonius in Apologia pag. 64 et 65 nobis subministrat. Non diffiteor quidem, tum in Officiorum Hymnis, tum in quatuor ex octo Officiorum Lectionibus, quas præ oculis habemus, itemque in laudato superius Romæi Opere de prodigiosa S. Renati historia mentionem fieri; at parum, aut nihil præsidii Andegavensium causæ hinc accedit. Ac primo quidem ex hoc capite, quod circa id, quod præsertim controversatur, Surrentini ab Andegavensibus dissentiant, quandoquidem, uti in Surrentinis Lectionibus adstruitur, S. Renatus non ante perceptum baptismum, sed cum jam sub Crucis vexillo militare virtutumque telam ordiri cepisset, febricula extinctus fuerit, nec post elapsam ab obitu septennium, sed, uti ibidem etiam innuitur, sine mora exanime Pueri corpus ab afflicta matre ad Maurilium delatum, peractaque hujus oratione, mox vita donatum fuerit. Accedit, quod, etiamsi Surrentinorum et Andegavensium, quam sunt sibi dissona, tam essent F convenientia testimonia, nondum hinc prætextuæ traditionis antiquitas indubitata evaderet, nisi illa ex monumentis, Rainone et Archanaldo multo antiquioribus, desumpta esse, traditionis assertores evicerint.

nec Officiis
ejusdem Ec-
clesiasticis,

31 At, inquires, sacrarum precum et Officiorum exempla, quæ Andegavensibus Surrento transmissa fuere, per totam dioccesim Surrentinam recitari antiquitus solita diu fuisse, et una cum ecclesiæ metropolitanae Actis diu servari et adhuc integra extare, anno Christi 1649 publico instrumento testatus est Surrentinus clericus. Id quidem non me latet; at hæc a Surrentinis bona fide tradi potuerunt, etiamsi non ante sæculum XIV, imo et non, nisi sat diu post, Officia illa in sua diocesi recitari cepissent. Et vero hæc non ante Rainonis tempora in usu fuisse, ex duplici capite mihi persuasum habeo; altero, quod in Hymno, qui ad Laudes secundasque Vesperas concinitur, de pellendis ex Surrentino tractu furentum Turcarum cuneis, Maurorumque castris verba fiunt, quæ, nisi ex prophetia, proferri nequierint ante annum 1558, quo, teste Ughello, tom. VI Italiae Sacrae

quorum anti-
quitas exami-
natur,

A *Sacræ auctæ col. 593, Piali Bassanus... cxx longis navibus Turcarum præfectus... noctu inopinato in urbem (Surrentinam) impetu facto... Surrentum Massamque vastavit, dirupit, incendit, miserimamque... raptu calamitosissimo effecit: altero denique, quod octo Officii Lectiones, jure merito post Breviarii Romani restitutionem abrogatæ, nulla ex parte antiquitatis, quæ sat prope ad sæculum x reduci queat, indicium præ se ferant, nullumque, ex quo desumptæ fuerint, antiquiorem fontem indicent; quæ et causa est, cur iis in nostro Opere locum non concedamus.*

nec allegatis ab Eviglonio monumentis,

32 *At forte reponet quispiam, tametsi congruæ vetustatis documenta, litteris consignata, traditionis hujus antiquitati non suffragentur, patrocinari saltem alia, quæ, uti Eviglonius in Apologia pag. 415 loquitur, quamquam natura sua muta sunt, significatione tamen ipsa publice loquuntur vel facta et miracula (Sanctorum) vel sanctitatis antiquam opinionem, sicut cæli enarrant gloriam Dei. Hujusmodi ego monumenta nequaquam respicio; at talia in rem suam ab Eviglonio recte produci posse nego. Itaque, quæ verti contra nos possent, ex ipso audiamus: Habemus,*

B *inquit pag. 416, in primis capellam S. Renati in castello Possoneria, seu Possiaci, ut loquuntur Gregorius Turonensis (prætensus nempe) et cæteri antiqui scriptores, ædificatam in eodem ipso loco, in quo ille (S. Renatus) natus creditur; et pag. 421: Habemus in urbe (Andegavensium) basilicam S. Petri antiquissimam, collegio canonicorum insignem, in qua Puer moriens beato Maurilio, Sacrum facienti, oblatum est ad baptismum: in eademque basilica crypta est subterranea concamerato opere, cujus in medio fossa cernitur, in qua idem Puer sepultus jacuit per septennium... Altari (quod in intima crypta eminet) imposita est imago sancti Maurilii Puerum suscitantis; et pag. 422: In eadem ecclesia pone altare majus visitur arca lapidea muro inserta, illuc translata e specu ad majorem venerationem, in qua jacebat corpus Pueri, quando a Maurilio fuit suscitatus. Denique post nonnulla, quæ ad testandum Sancti cultum faciunt, de quo nulla questio superest, subdit pag. 423: Habemus sigillum vetustissimum capituli nostri, appensum litteris cujusdam transactionis, in ita inter Guillelmum episcopum Andegavensem, et majores nostros anno mcccxxvi, cujus in altera parte cernitur imago sancti Maurilii, Renatum e tumulo suscitantis, in altera martyrium sancti Maurilii, patroni et titularis nostri.*

ut pote a Renati ætate nimium remotis,

C *33 Ita huc usque Eviglonius, qui et sigillum in tabula expressit, quo revera aliquis ad S. Maurilii imperium e feretro sese erigens et sepulcrum a se lapidem utraque manu removens conspicitur. Verum ex his omnibus nihil est, quod scriptorum veterum de traditione illa silentium supplere, aut sat prope ad rei gestæ originem reduci queat. Non ipsa certe S. Renati capella; quippe quæ ante Rainonis tempora exstructa fuisse non ostenditur, et ex cujus antiquiore exstruktionem, si tamen probari posset, nihil aliud consequeretur, quam tanto antiquior S. Renati apud Andegavenses cultus. Sed neque efficacius Andegavensis S. Petri basilica, ejusve crypta subterranea, aut, quæ Eviglonii tempore ostendebantur, S. Renati fossa et arca lapidea, ejusdem traditionis antiquitatem probant; cum nullo ex capite aut ipse, aut quivis alius, demonstrandum susceperit, hæc ipsa monumenta ante sæculum x, seu ante*

Rainonis tempora existisse, ac pro talibus jam tum a prudentioribus fuisse habita; quæ nisi prius probata fuerint, redditaque sit ratio, cur Raino ad illa monumenta, si tum exstabant, non provocarit, ex his pro tuenda traditionis antiquitate nihil solidi unquam confici poterit. Nihil hic moror S. Maurilii imaginem, altari cryptæ illius impositam, aut Andegavensis ecclesiæ sigillum, sæculo xiii usurpatum, quandoquidem hæc a sæculo iv, quo prodigiosam S. Renati historiam contigisse volunt, nimium quantum remota sint, ut sine antiquiorum testimonio fidem aliquam facere, aut sat prope ad SS. Maurilii et Renati tempora perlingere apta sint. Quod si quis hæc sæculo xiii vetustiora facere velit, haud ei refragabor, si documentis congruis assertionem suam stabiliverit, simulque eieverit, per expressum in sigillo et imagine adolescentem aut juvenem (nam hunc puerum dicere vetat robusti corporis et Maurilio non valde impar moles) per hunc, inquam, adolescentem aut juvenem, non illum designari hominem peregrinum, quem S. Maurilius, teste S. Magnobodo in ejus Vita num. 27, ad vitam revocavit; sed inquilinum puerum, necdum baptizatum, cui reditio ex re gesta inditum in baptismo Renati nomen fuisse, Andegavenses contendunt. Ex quibus omnibus cordatus quilibet perspicit, quam parum firma sit traditionis ab Eviglonio assertæ antiquitas, quamque hæc nullius momenti sit, ut quis hæc sola pro certo et indubitato habeat illustrissimum post redemptos homines prodigium, nullo alias magnæ antiquitatis testimonio comprobatum.

E *34 Reliquum est, ut in hujus prodigii scriptorum, qui a sæculo x et deinceps floruerunt, historicam auctoritatem et fidem inquiramus. Nos quidem Apologiae auctor pag. 60 testes omni exceptione majores appellat; at nullo prorsus jure, ut dicenda aperient. Non posse prætensum Gregorium Turonensem, seu Rainonem, vel Archanaldum, qui illius jussu Vitam S. Maurilii scripsit, inter prodigiosæ illius historię testes, omni exceptione majores, computari, non tantum manifeste demonstrant argumenta a num. 46 relata, quibus Vitam S. Maurilii Gregorio Turonensi adjudicavimus; sed etiam recentior Rainonis et Archanaldi ætas, et commenta sat multa, quæ in ejusdem Maurilii Vita tradita fuerunt. Quod ad eorum ætatem certo determinandam attinet, si non sufficiant recitata num. 47 verba, quibus Vitam illam anno Christi 905 jussu Rainonis ab Archanaldo scripta narratur, audi et Vindocinensis Chronici testimonium, quo etiam assertitur, anno dcccv Vitæ sancti Maurilii inventio seu potius augmentatio per Rainonem et Archanaldum scriptorem facta esse. Sunt igitur hi præfata Vitæ auctores a Maurilio, sub annum Christi 387 episcopo consecrato, v. integris sæculis remoti, atque adeo ab ætate nihil habent, quo testes illius prodigii omni exceptione majores dici ullatenus queant. Accedit, quod uterque, aut certe alteruter præter ingenuitatis leges Gregorii Turonensis personam induerit, et sub eadem fictitia persona S. Germanum Parisiensem alloquatur. Denique, quæ de itinere Maurilii in Angliam ejusque in patriam reditu aliisque Renati anastasin prægressis ex ea Vita numm. 8, 9 et 10 transcripsimus, hæc vel per se sola falsitatis convincuntur; et, si uterque auctor æqualem in concinnanda Vita illa partem habuit, utrumque commentis indulgisse; si partem inæqualem, alterum in adornandis ultra verum antiquis historiis, alterum in iis divulgandis*

AUCTORE J. G.

nec scriptorum, qui sæculo x.

F

AUCTORE
J. G.
ac deinceps
floruerunt,
testimoniis,

dis faciliorem existisse, non minus manifeste ostendunt.

35 Rainone atque Archanaldo juniores cum sint Marbodius, Redanensis episcopus, Algerius, Andegavensis antistes, Petrus Chuniacensis et Petrus Cantor Parisiensis, utpote qui, prout tom. IX Historiæ literariæ Franciæ videre est, sæculo XII dumtaxat floruerunt, multo minus, quam Raino et Archanaldo, habent, quo ab ætate testes dici omni exceptione majores possint. Adhæc, uti eruditi scriptores laudatæ Historiæ literariæ tom. citato pag. 24 recte observant, fuerunt seculi XII scriptores rei criticæ ignari, aut certe minus intelligentes, parati sine severo examine admittere et in sua scripta referre quascumque pias historias, ad rem suam atinentes, quæ vel sub ementilo illustris scriptoris nomine, vel ex vulgi opinione passim circumferebantur. Non diffiteor quidem, viros illos alio eruditionis genere floruisse, nec spernendam esse eorum auctoritatem, dum res suo tempore gestas narrant; ast hinc auctoritati eorum circa factum historicum, adeo longe ab iis remotum, nullum pondus accedit. His nihil præstantior prodigiöse historiæ testis est S. Antoninus, quem Eviglonius pag. 53 tamquam Petro Chuniacensi antiquiorem perperam ac præter mentem citavit; cum sæculo dumtaxat XV scripserit, atque in rebus, tot sæculorum intervallo a se remotis, æquum aut nullam auctoritatem habeat, dum has sine antiquorum testimonio, bona tamen fide vir ipse bonus et pius profert. His adde, quos hoc loco non citavit Eviglonius, Vincentium Bellocensem, qui sæculo XIII, et Petrum de Natalibus, qui sæculo XIV floruit, apud quos ejusdem prodigii mentio fit; sed nec hi magis, quam præfati scriptores, apti sunt, ut historiæ S. Renati testes omni exceptione majores haberi queant. De scriptoribus sæculo XV recentioribus, tum Italis, tum Gallis, nihil attinet hic dicere eosve longo ordine recensere; cum numerum quidem facere, ad prodigioso, de quo controversitur, facto fidem addere sua auctoritate nequaquam possint; quamquam tamen in Italorum laudem hic obiter lectorem monitum velim, eos passim memorata prodigia non tam fabulosis adjunctis, ut contra fecerunt alii, nec adeo exotici coloribus adornasse.

C
nec aliis instrumentis
solide probari
potest.

36 Denique, quod Eviglonio septimum est omni exceptione majus assertorum prodigiorum testimonium, ex Apologiæ pag. 55 desumitur ex diæcesis etiam Andegavensis antiquis Lectionariis manu exaratis eæcusisque omnium editionum Breviaris. Quanta sit priorum antiquitas, haud satis aperte edixit Eviglonius, nec ea de re mihi, cum ad manum nunquam Lectionaria illa fuerint, pronuntiare liberum est. Fallat tamen vehementer, nisi monumenta illa Rainone et Archanaldo, utpote quorum neuter meminit, cum meminisse, si existierant, et potuisset ac debuisset, non parum juniora sint, imo et non, nisi post S. Petri venerabilis ac fortassis etiam post S. Antonini ætatem conscripta. Ut ita existinem, auctor mihi est ipsemet, invitus licet, Eviglonius, qui, dum in producendis suis testibus, omni exceptione, si Superis placet, majoribus, temporum, quibus vivere, ordinem servare voluit, atque adeo ab antiquioribus ad recentiores gradum fecit, Lectionariorum suorum testimonium non ante allegavit, quam Petri venerabilis et Antonini verba, quæ ad rem suam pertinere arbitrabatur, de verbo ad verbum transcripsisset. De ætate Breviariorum Andegavensis diæcesis, typis excursorum, non est,

quod disseram, cum ipsa se junior eorum ætas D
apertissime prodatur; sed nec de diplomate indulgentiarum, sub Alexandro Papa VI a 14 Cardinalibus confraternitati, ut vocant, S. Renati concessarum, aut de earundem diplomatis a Leone Papa X et Clemente Papa VII datis agendum hic multis est, cum et hæc, etiamsi omnia indubie genuina essent, nihil plane continent, quo prodigia, de quibus controversia est, ullo modo stabiliri possint. Accedit, quod ejusmodi diplomatibus nunquam Pontifices, nisi id aliunde constet, sua auctoritate firmare intendant historica illa facta, quæ ab indulgentiarum postulatoribus in supplici libello allegantur, quæque ex eorum relatu diplomatum præfationi subinde inserta sunt, uti eruditus non uno exemplo compertum est.

§ IV. An Sanctus noster Andegavensem episcopatum prius, quam Surrentinum certo administravit, inquiritur. Reliqua E
ejus gesta, emortuale tempus, sepulturæ locus et corporis translationes referuntur. Varia ejus elogia.

Mirabilem Sancti nostri ex sterili matre ortum, utut alias de se non incredibilem, non tamen pro indubio adstrui posse, ejusdemque, elapso præsertim a morte septennio, singulari ad vivos reditum, cujus occasione Renati nomen ei inditum fuerit, non esse factum historice certum, seu, uti contendit Eviglonius, omnium ætatum tabulis monumentisque testatum, jam satis superque ostensum arbitror, puderetque me, disceptationi huic tantopere immoratum fuisse, nisi in quorundam minus eruditorum qui plus æquo memorie S. Renati addictorum gratiam singillatim convellenda fuissent sat multa testimonia, quibus Apologiæ auctor, veluti totidem invictissimis argumentis, ultra centum et quinquaginta paginas opplevit. Id ergo nunc inquirendum venit, an, quod Andegavense breviarium et Eviglonius tradunt, pro sat certo haberi queat, Sanctum nostrum Andegavensem episcopum consecratum, et ob diæcesis hujus administrationem, non sine multis prodigiis optime gestam, illustrem prius existitisse, quam juxta Surrentum, solitariam vitam instituerit, evectus deinde e sua cella ad Surrentinam cathedram, in qua vitam sancte actam sanctissime clausit. Quæ factum istud in dubium adducant, inter alia hæc sunt: quod nullus assignetur auctor æqualis aut saltem attingere suppar, qui, cum ab Andegavensi sede ad Surrentinam translatus fuisse, insinuet. Quid? quod, ut Lavinogus § 11 pag. 93 recte observat, ne ipse Auxilius, qui, ut Formosi, ex Portuensi ecclesia in Romanam traducti, ob idque adulterio accusati, causam defenderet, peculiarem de translationibus episcoporum libellum edidit, in eoque quascumque translationes episcoporum studiosè enumeravit, quod, inquam, ipse Auxilius de Renato ab Andegavensi ad Surrentinam cathedram evecto, nihil meminerit, certissimum, ut Lavinogus subdit, subministrans indicium, hanc translationem ad annum

Cum nullus scriptor satis antiquus pro Andegavensi Sancti nostri episcopatu allegetur,

F

A num 909 *Italis, vel certe Romanis, incognitam fuisse.*

imo contra illum faciunt concilii Andegavensis silentium, et S. Licinii,

38 *Aliud contra facti hujus fidem argumentum cum Lanuoyi desimi potest ex silentio Andegavensis concilii, quod in ordinatione Talassii celebratum anno 453, multos de Ecclesiastica disciplina canones sanavit; cui, si vera essent, quae de S. Maurilii per septennium deque perenni S. Renati a sua diocesi absentia vulgo referuntur, justissima argentissimaeque causa erat spectantes ad pastorem curam canones instaurandi, de pastorum residentia penitentiae serio tractandi, atque vel maxime cavendi, ne quis impo-*

B *sterum episcopos inconsulto metropolitano et aliis provinciae antistitibus (Lanuoyi pag. 84 verba sunt) ecclesiam desereret, quemadmodum Maurilius et Renatus deseruerant, aut ne, quod ipsi cognito soli Deo iudicio fecerant, in exemplum traduceretur. At inter duodecim hujus concilii canones nullus est, qui episcoporum residentiam vel negligentiam attingat, vel agenda propter negligentiam in baptizando aut confirmando penitentiae modum praescribat. Ex hujus autem rei silentio dicimus, minus ut minimum firmam Renati historiam videri. Huic ego aliud argumentum subdo, quod S. Licinii, ante annum Christi 604 Andegavensis episcopi consecrati, Vita, ab anonymo Andegavensi aut coevo aut certe subaequali scripta, num. 22 suppedilat. Verba ejus, quae ad rem nostram faciunt, ex tom. II Febr. pag. 681 audire juvat: Videns autem, inquit cit. num. 22, sanctus vir (Licinius) nec sic posse remotum esse a turbis concurrentium populorum, cepit a rege praedicto (Chlotario II) seu a reliquis consacerdotibus et episcopis licentiam postulare; qualiter ad eremum penetraret, et ibidem soli Domino vacaret. Quibus petitionibus episcopi, sacerdotes, rex et populus resistentes, coeperunt eum rogare, ut, sicut divina et canonica auctoritas penes se habet, ageret, et populum, sibi a Domino commissum, non negligeret. Et paulo post: Quibus exhortationibus sanctus vir (Licinius) parens, quoniam cognovit aliter fieri non posse... cepit (ut ante fecerat) sapienter praedicare et prudenter populum, sibi commissum, regere et gubernare.*

C *39 Cum ergo, uti ex his liquet, S. Licinius, solitudinis desiderio flagrans, petitionis suae aequitatem S. Renati exemplo comprobendam non suscepit, imo agnosere videatur divina et canonica auctoritate vetitum episcopo esse ejusmodi in eremum secessum, primum hinc est colligere, Sanctum nostrum non fuisse prius Andegavensem episcopum consecratum, quam juxta Surrentum in eremum secederet. Id enim si factum fuisset, scivisset utique S. Licinius, et coepiscoporum aliorumque suo desiderio obsistentium sententiam, qua divina et canonica lege ejusmodi in eremum secessum prohibitum asserobant, insigni domesticoque S. Renati exemplo resellere neutiquam praetermisisset, quod tamen nequaquam fecisse legitur. Adde, quod Andegavensis Breviarii assertioni Surrentini Officii Lectio V et VI refragetur, utpote asserens, Renatum, non jam consecratum Andegavensem episcopum, nedum re episcopali aliquamdiu bene gesta clarum, sed adhuc aetate adolescentem, dimissis quam primum parentibus, patrioque contempto latere, omnibus, quae possidebat, renuntiasse, ac per Pannoniam in Italiam advenisse, ubi juxta Surrentum solitariam vitam eorsus est, ac demum ad episcopalem cathedram coelectus fuit. Scio quidem,*

non majorem in hac re Surrentinis illis, quam Andegavensibus Lectionibus, habendam esse fidem; neque adeo ex istarum auctoritate Andegavensem cathedram Renato eripere mihi animus est; sed idcirco dumtaxat Surrentini Officii verba produxi, ut, contrario hujusce testimonio elisa Andegavensis Breviarii auctoritate, manifestum fieret, ex hoc pro certo habendum non esse Sancti nostri Andegavensem episcopatum, cum certa inter dissentientes, qui parvis auctoritatibus et fidei sunt, veritas statui non possit. Quin etiam cum multa sint, quae contra hunc Sancti episcopatum faciunt, nihil vero ex adverso allegatur, quo extra controversiam poni possit ejus, priusquam eremum peteret, episcopalis tum consecratio, tum administratio, non magis haec, quam protigiosus ejus ortus mirusque ad viros reditus inter facta seu indubitata seu satis certa collocari debent.

40 *At, inquit, si haec ita se habeant, consequens est, ut S. Renatus perperam a Rainone S. Maurilii in Andegavensi episcopatu successor statuatur, ac temere per octo circiter secula inter Andegavenses episcopos connumeratus jam fuerit. Respondedo, sine ullo periculo admitti posse, Rainonem, ut saepe alias, etiam hic, hallucinatum fuisse, ac potuisse Sanctum Rainonis tempore inter Andegavenses praesules connumerari, non tam, quod hujus ecclesiae episcopus consecratus fuerit, eamque aliquando diocesim reipsa gubernarit, quam quod, ut Romens in Epitome Vitae ejus etiam existimat, ad hanc administrandam communi clero et populi suffragio destinatus, vel etiam electus fuisse, creditus sit, quam tamen ipse provinciam vel ex solitudinis desiderio alia ex causa admittere recusavit. Ut ut haec sint, nullum certe sat magnae auctoritatis monumentum suppetit, ut Sanctus noster prius Andegavensem, quam Surrentinam sedem tenuisse, indubitanter dici queat. Id enim nec Rainonis vel Archanaldi evincit auctoritas, quippe, quae, ut ostensum supra est, meritisimo jure hic suspecta, imo nullius ponderis est, atque, etiamsi sublesta non esset, indubium reddere non posset S. Renati ab Andegavensi ad Surrentinam sedem praetensam translationem, de qua, ut legenti Vitam Maurilii manifestum fiet, nullum apud eos verbum exstat. Neque vero id efficacius ex Andegavensium episcoporum catalogis, ab Eviglonio pag. 73 laudatis, concludi potest, cum nec eorum antiquitas Rainonis temporibus major esse probetur, nec Renatum suum ad Surrentinam sedem evectum fuisse innuant. Ceterum notasse obiter juverit, hosce Andegavensium episcoporum catalogos non melius inter se, quam Surrentinas cum Andegavensibus Lectiones convenire; cum alii catalogi inter Defensorem, anno 375 Andegavensem episcopum, interque S. Maurilium duos, alii quatuor episcopos, medios statuunt; et rursus hunc inter et Talassium, anno 453 episcopum consecratum, alii duos, alii unum dumtaxat collocent. Sed ad alia, quae § A recitata sunt, discutienda progrediamur.*

41 *Ut agrorum curationes, tam in eremo, quam in episcopatu, a Renato nostro peractas, indefessum ejus in lucrandis Deo animis zelum, episcopales ejus dotes, aliaque ejusdem decora, quae partim in Andegavensibus, partim in Surrentinis Lectionibus longo ordine recensentur, ut vero admodum consona, libens admitto, cum haec omnia nec fidem humanam superent, nec aliis sanctis anachoretis praesulibusve insolita aut nova sint, ita singulari, quae illic referuntur, historice certa facere, cum desit congruae antiquitatis testimonium,*

AUCTORE
J. G.

non pro certo asseri potest, Andegavensem prius, quam Surrentinam diocesim administrasse.

F

Expenduntur reliqua Sancti gesta, emortuale tempus,

AUCTORE
J. G.

monium, nequaquam possum. Nullus tamen dubito, quin praeclaris virtutibus, et, uti post mortem, ita et in vita miraculis effulserit, atque hoc gemino titulo Sanctorum honoribus cultus et Surrentinae urbis patronus electus fuerit. Quamdiu vero in solitudine degerit, et an, ut nonnulli tradunt, circa annum Domini 450, an contra anno 430, ut alii volunt, ad Surrentinam cathedram erectus fuerit, ac denique post paucos annos, praedicta obitus sui die, in Domino obdormierit aetate sexagenarius, definiendum iis relinquo, quorum in perquirendis hac de re veteribus monumentis sagaci industriae multo felicior, quam diligentiae mea fortuna respondit. Ego his destitutus, ex communi auctorum sententia eum sub medium saeculum v. defunctum statui, quo circiter tempore S. Valerius, ejus in sancta conversatione discipulus, ei in episcopatum Surrentinum successisse perhibetur, uti videre licet apud Ughellum tom. VI Italia sacra, Venetiis excusa, col. 598.

sepulturae locus miraculis clarus, et asserita a nonnullis corporis ex Italia

42 Reliquum est, ut, quae de Sancti gloria posthuma num. 12 et 13 ex Eviglonio recitata fuere, in examen adducamus. Elatum fuisse S. Renatum publico funere sepultumque in eadem ipsa aedificata, quam vivens tenuerat, secundum urbis Surrentinae muros, in ejusque memoriam eodem in loco aedificatum a civibus ingenti opere fuisse templum, quod multis postea miraculis nobilitatum fuit, haec omnia, quae tum Itali, tum Galli passim perhibent, facile inducor, ut credam, cum et a vero minime abhorreant, et ex facto Radoaldi, Beneventani ducis, num. 4 memorato, non mediocriter confirmantur. Inde etenim patet, jam ante elapsa a suo obitu bina saecula, ac verosimiliter multo tempore prius, S. Renatum non procul a Surrento ecclesiam ac tumulum maxime celebrem habuisse, et ut Surrentinae urbis patronum ab ipsis etiam ceteris fuisse passim agnatum, Caesitumque honoribus affectum. Verum, quae mox subdit praefatus Apologiae auctor de legatis a clero et populo Andegavensi Surrentum missis, qui sui quondam Antistitis integrum, ut verba innuunt, corpus a Surrentinis repeterint, illudque, sibi a summo Pontifice reddi jussum, cum militari praesidio, ne qua vis in itinere fieret, Surrento Andegavum asportarint, haec an multam fidem apud cordatos homines repertura sint, vehementer dubito, tum quod, fatente ipso Eviglonio, nec Pontificis Romani nomen, cujus jussu redditum a Surrentinis fuerit sancti Tutelaris sui corpus, ac ne ipsum quidem saeculum, quo id contigisset, compertum habeatur, tum quod reiectum ex Italia in Gallias cum militari praesidio Sancti corpus fabulam sapiat, ac denique quod tam singulare factum nullo veterum testimonio, ac ne quidem ipso, quod de variis Renati translationibus Eviglonius edidit, authentico documento ullatenus stabilitur.

ad Andegavenses translatio, de qua nonnulla observantur.

43 Quod vero ad facti hujus substantiam, seu ad ipsum Sancti nostri corpus attinet, de hoc ita statuendum videtur, ut, si sua Andegavenses non fallat opinio, et corpus hoc, quod se a Surrentinis, incerto tamen tempore, accepisse, ipsi gloriantur, a Renati, Surrentini episcopi, corpore omnino diversum non sit, non illud totum et integrum, sed ex parte solummodo ante Rainonis num. 17 memorati, vel certe ante Rainaldi I, Andegavensis ex eunte saeculo x episcopi tempora, Surrento in Gallias dejectum fuerit, cum Surrentinorum in concedendo Antistitis et Patroni sui integro corpore tam insolita liberalitas, tamque

singulare, quod Andegavenses praetendunt, Romani Pontificis ea de re mandatum, sine antiquitatis testimonio credi non debeat nec prudenter possit. Accedit, quod in Surrentini archiepiscopi et cleri authentico testimonio, ab Eviglonio pag. 63 producto, diserte dicatur, compertum exploratumque certa patrum traditione ad Surrentinos manasse, cum corpore divi Valerii, quod in ejusmodi aede Surrentina religiose asservatur, partem quoque corporis sancti Renati condi collique, prona scilicet civium Surrentinorum in suos Tutelares observantia ac pietate. Hanc autem corporis S. Renati partem non exigam esse, sed talem, tantamque, ut sub Corporis nomine venire apte possit, ipsa, quam num. 14 dedimus, inscriptio, et Apostolicae sacrorum Rituum congregationis decretum, in ea memoratum, aperte innuunt.

44 Ceterum illam sacri corporis partem, quam ex communi opinione Surrento Andegavum, at non praedicto modo, asportatum credere non aubuo, a Rainaldo I, Andegavensi episcopo, vel ex eunte x vel ineunte xi saeculo, translatae rursus fuisse, ac deinde ab hujus successoribus aliquoties revelatam seu rite recognitam, testatur monumentum Andegavensis archivi in membrana multis sigillis munitum, quod, meo quidem iudicio, non aequae solide, ac prodigiosam S. Renati historiam, Launoyus in suspicionem falsi adduxit. Ut enim indubium sit, hoc instrumentum non esse anno 1255 antiquius, quam reliquiarum, eo anno recognitarum ac translatarum in decentiorem capsam, mentionem faciat; nullam veri speciem habet, contra ac Launoyus sentit, illud documentum ad saeculum xvi sat prope accedere, seu sub tempora Leonis X et Clementis VII Pontificum confictum fuisse, cum non sit, uti perperam idem Launoyus innotuit, anonymi junioris ac privati hominis mera narratio, sed, uti Eviglonius pag. 58 et ultima ipsius instrumenti verba indicant, ipsissimum translationis, anno 1255 factae, authenticum testimonium, ipsiusque episcoporum aliorumque illustrium virorum, qui illi interfuerunt, sigillis munitum. Illud autem sub ementio antiquioris saeculi titulo una cum eorum sigillis saeculo xvi fabricatum fuisse, sine gravius, quam quas produxit Launoyus, rationibus ne quidem suspicari de Andegavensi capitulo licet.

45 Et quamquam sat mirum videri possit, translata a Rainaldo I Sancti pignora, non deo post, nempe anno 1012, ab Huberto, Andegavensi eundem episcopo, ac deinde ter, duorum saeculorum decursu, resignata et revisa, tandemque anno 1255 iterum recognita et splendidiorem in capsam demum transposita fuisse, haec tamen, secus atque idem Launoyus pag. 64 Observatione decima, num. 5 asserit, incredibilia prorsus non sunt, cum recognitiones illae, prout in eo instrumento diserte refertur, factae sint ad depellendam quorundam de S. Renati genuinis reliquiis iterumque subortam dubitationem, cui occasionem praebere potuit, quod de tempore ac modo, quo haec ex Italia Andegavum allatae fuissent, Andegavensibus non satis constaret. Nec instrumenti hujus, ut Launoyus vult, auctoritatem et fidem elevat Roberti de Monte altum de his reliquiarum translationibus seu recognitionibus silentium, quandoquidem praefatus auctor Appendicem ad Siegeberti Chronicon, illam inchoavit ab anno Christi 1113 et finivit anno 1134, vel, ut alius praecipue placet, anno 1132, nactus alium continuatorem, qui ad annum 1210 desinit. Mirum ergo non est, Robertum

D

capituli Andegavensis monumento, cujus auctoritas

Ex capituli Andegavensis monumento, cujus auctoritas

E

F

contra Launoyi non satis firma

A *Robertum de Monte ejusve continuatorem nec de facta sub annum 1000, nec de alia, anno 1255 peracta, reliquiarum S. Renati translatione locutos fuisse, utpote quibus ea de re loquendi et occasio et locus defuerit. Tanti autem momenti res non erat, facta anno 1151 ab Angebaudo, Turonensi archiepiscopo, reliquiarum earundem recognitio, ut Roberti de Monte continuator, referens in Chronico ad annum Christi 1156 ejusdem Angebaudi seu Ingelbaudi obitum, dum omnia prorsus ejus gesta silentio præterit, de hoc facto specialem mentionem facere debuisset. At de his quoque translationibus, inquit pag. 66 idem Launoyus, silet Vidocinense Chronicon... quamvis ad annum dcccv auctam a Rainone Maurilii Vitam observet... et laudibus efferat Rainaldum, cui prima in hoc monumento Renati translatio deputatur.*

argumenta defenditur,

46 Respondeo, cum Chronicon illud, fatente Launoyo, in annum 1248 desinat, fieri non potuisse, ut factam anno 1255 translationem memoraret. Potuisset, fateor, illius scriptor aliarum recognitionum et translationis, a Rainaldo factæ, mentionem fecisse; at cum quilibet Chronicorum scriptores non omnia omnium, quos laudant, viro- rum gesta recensere, nec omnes reliquiarum recognitiones, præsertim, dum miraculis illustrata non fuerit, in Chronicon suum referre consueverint, tanti non est unius Vidocinensis Chronici silentium, ut propterea fictitium spuriumque haberi debeat Andegavensis archiepi instrumentum, episcoporum illustriumque virorum sigillis anno 1255 munitum, quod, quantum attinet ad factas tum a duobus circiter sæculis reliquiarum recognitiones ipsamque sub Rainaldo translationem, ex ecclesiæ cathedralis ephemeridibus aut Actorum codicibus confici facile poterit: addit quidem Launoyus, de his etiam translationibus siluisse ex recentioribus Joannem Burdigneum, canonicum et juris utriusque doctorem Andegavensem, in Annalibus suis, Belleforestum in Vita S. Renati, Gallice conscripta, et Joannem Hiretum, Andegavensem doctorem theologum, in suis Antiquitatibus Andegavensibus, eosque hoc monumentum, si suo, id est, ineunte sæculo xvii, exstabat tempore, sprevisse potius, quam non vidisse. Ego vero, cum mihi ad manum non sit Burdignei et Hireti Opus, Launoyo horum de iis silentium asserenti, non refragor, et, Belleforestum nihil de iisdem meminisse, expertus fateor; sed eos hoc instrumentum sprevisse potius, quam non vidisse, tum demum credam, cum assertionem suam Launoyus argumento aliquo probaverit. Quasi vero instrumentum quodlibet continuo spurium sit, et ut tale agnitum a scriptoribus dici debeat, propterea quod illud suis Operibus non inseruerint pauci scriptores, eo præsertim tempore, quo forte, necdum ex archivi forulis prodierat aut paucissimis tantum notum erat. Si quid hic concludat Launoyi ratiocinatio, negare etiam poterit, factam esse anno 1601 earundem reliquiarum in novam capsam translationem, spuriumque dicere poterit, quod quis proferret ejusdem translationis documentum, cum et hoc Belleforestus, ac forte etiam alii suis Operibus non inseruerint.

S. Renati reliquiarum translationes, Andegavi

47 Ipsum nunc, de cuius fide disputatum est, instrumentum ex Eviglonio pag. 38 et seq. subdo, ut inde curiosus lector varias corporis S. Renati factas Andegavi a sæculo x et deinceps translationes cognoscat. Ita habet: Hic requiescit corpus sancti Renati, Andegavorum episcopi et confessoris, cujus sacra pignora translata sunt

secundo Idus Novembris, id est, in die suæ depositionis, a Rainaldo: postea revelata ab Andegavensium præsule Huberto, anno millesimo duodecimo Dominicæ Incarnationis: ad ultimum a Gaufrido episcopo, propter quorundam dubitationem, resignata et revisa, et cum sigillo ac superposito titulo, indubitanter re- perta, anno millesimo octogesimo secundo. Plurimis postea evolutis annis, hoc ipsum prædicti Sancti corpus revelatum est ab Angebaudo Turonensi archiepiscopo, regente Andegavensem ecclesiam et præsentem Normanno episcopo, nec non et aliis comprovincialibus episcopis præsentibus, Joanne, Sancti Maclovii episcopo, Alano, Redonensi episcopo, Bernardo, Nannetensi episcopo, Radulpho, Corisopitensi episcopo, Guillelmo, Trecorensi episcopo, Roaldo, Venetensi episcopo. Facta est autem hæc revelatio in die Annuntiationis beatæ Mariæ, id est, Calendis * Aprilis, anno ab Incarnatione Domini millesimo, centesimo, quinquagesimo primo, tunc inchoante Dominica, qua dicunt: Isti sunt dies.

AUCTORE J. G.

* lege VIII Calendas

48 Tandem, elapsa cursu temporis memoria hominum et solita dubitatione suborta, revivum fuit denuo corpus pretiosissimum beati Renati anno ab Incarnatione Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo quinto in Octabis * Assumptionis beatæ Mariæ Virginis, et repositum in capsam, ob reverentiam ipsius de novo tecta argento deaurato, præsentibus Michæle, Andegavensi episcopo, Galeranno, Nannetensi episcopo, et religiosis viris, Guillelmo sancti Albini Andegavensis, Nicolao sancti Sergii abbatibus Andegavensibus, Guillelmo le Bacle, cantore Andegavensi, Matthæo, thesaurario Andegavensi, Raginaldo, archidiacono Andegavensi, Michæle, archidiacono Transligerensi, Garino, archidiacono Transmeduanensi, Guillelmo Bergere, magistro scholarum Andegavensi, et quamplurimis aliis ejusdem ecclesiæ canonicis, et aliis similiter præsentibus et adstantibus cum prædictis. Præfati vero episcopi et abbates, una cum sigillo decani et capituli Andegavensis ecclesiæ, præsentibus * sigilla sua apposuerunt in testimonium veritatis. Hactenus authentici documenti verba, quæ, quantum attinent ad Andegavensem Sancti nostri episcopatum ejusque emortualem seu depositionis diem, cum illis conferri velim, quæ numm. 1, 2 et 37 de eisdem argumentis disputata a nobis sunt. Quod autem in priore instrumenti illius parte pro Calendis Aprilis, forte ex descriptoris vel typhotæ errore positus, diem VIII Calendas Aprilis legendum esse, in margine notaverim, manifestissima fecit temporum ratio. Etenim, cum anno 1151, uti etiam apud Labbeum in Concordia chronologica et apud Cangium in Glossario, verbo Annus videre est, Pascha incidit in diem 8 Aprilis, consequens est, ut Dominica Palmaram in Calendas Aprilis, et Dominica Passionis seu Dominica, qua tunc ab his verbis: Isti sunt dies, Missæ Introitus inchoabatur, incidit in VIII Calendas Aprilis, seu in diem 25 Martii, quo Annuntiatæ Virginis festum celebrari consuevit, quod hoc anno, tametsi propter concurrentem Dominicam Passionis differri deberet, nequaquam tamen ipsis Calendis Aprilis, propter concurrentem eisdem Dominicam Palmaram, celebrari in Ecclesia potuit.

varis temporibus factæ, recensentur, E

* in Octavis

* supple literis

F

49 His ex eodem Eviglonio subjungo ultimæ translationis historiam, quam Apologiæ page 60 et

AUCTORE
J. G.
subditurque
ex Evgilonio
ultimæ trans-
lationis histo-
ria.

et 61 his verbis refert: Ultima translatio hac occasione facta est. Anno Salutis partæ millesimo quingentesimo sexagesimo secundo, hæretici Calviniani, capta urbe, cum in ecclesiam nostram irrupissent, et, disiectis ac perfractis Sanctorum imaginibus, omnia exempla furoris in res sacras ederent, thesauris expilatis, capsam S. Renati aperuerunt, et eductas inde corporis sacri reliquias in ignem coniecerunt. Sed dehortante Clemente Louëtio, seneschallia Andegavensis præfecto, qui eo ad rei famam accurerat, cum ab incepto deterriti extemplo fugæ consilium cepissent, præfecti comites ossa, quæ ex incendio reliqua erant, cum cineribus religiose colligentes, linteis, prout facultas in tumultu publico esse potuit, ea involverunt: quæ in capitulo asservata per aliquot annos, tandem anno Salutis millesimo sexcentesimo primo a Carolo, Andegavensi episcopo, in novam capsam auro gemmisque ornatam recondita fuerunt, atque in superiori parte altaris sancti Renati rursus collocata, ubi in hunc usque diem quiescunt.

B
Ex Elogiis
S. Renati, quo-
rum unum
contra Lau-
nogum defen-
ditur.

50 Nunc in Italiam, unde ad prosequendam ex communiori opinione translatorum Sancti pignorum seriem digressi sumus, revertentes, cetera, quæ ex ejus gloriam posthnam faciunt, absolvamus. Exstant tom. VI Italix sacræ auctæ, Venetiis excusæ, col. 600 et sequentibus tria Elogia SS. Renati et Valerii, seu potius miraculorum aliquot, ab ipsis post obitum peractorum trina narratio, ex quodam Ms. codice ecclesiæ Surrentinæ desumpta, cujus quidem codicis antiquitas meritumque me latet, attamen de quibus bene existimandum videtur, cum, præter Ughelum aliosque non vulgaris notæ scriptores, eruditissimus Assemanus his Elogiis ad illustrandam rerum a Rodoaldo, Beneventano duce, gestarum seriem, non dubitanter, at contra omnino liberatiter, usus sit, id non facturum, pro ea, qua pollet, rei criticæ peritia, si fide indignum credidisset monumentum, quo illa miracula recensentur. Ut hæc sint, quam hæc Elogia referunt de soluta abs Rodoaldo Surrenti obsidione, historiam non esse, uti Lanuogus contra Belleforestum pag. 407 contendit, perniciosam Christianæ religioni fabulam, diffusam oratione evincere haud opus arbitror, cum factum illud, etsi sine coarctatione aut supparum scriptorum indubitato testimonio historice certum dici nequeat, non continuo tamen pro perniciose Christianæ religioni fabula habendum sit, quandoquidem inter facta historice certa et perniciosas rei Christianæ fabulas multa intercedant media, possitque adeo factum hoc vel simpliciter vel satis probabile ac pie credibile dici, licet historice certum dici nequeat. Et vero quid in eo tam singulare, quidve religioni Christianæ perniciosum est, quod Rodoaldus, Arianus princeps, ut obsessa a se urbe potiri queat, hujus Patronos oblatis muneribus sibi propitios facere conetur, et hæc a sanctis tutelariis longe rejiciantur? Nonne et similia a Catholicis piisque viris sine ullo crimine factitata esse leguntur, et contra rejecta a Superis, quæ illis in prævum finem ab improbis offerebantur muneribus? Tu, lector, quam pro judicio volueris, Elogiis hisce fidem habe. Ego, ne quorundam expectationi desim, non primum tantum, quod eruditissimus Assemanus pro suo instituto ex parte edidit, sed et alia duo partim recedenda censui.

51 Horum Elogiorum primum, cujus Prologum consulto omisi, ita se loco citato apud Ughel-

lum habet: Tempore, quo omnipotens Deus mortalium est iratus sceleribus et Longobardorum gens ad vindictam totius Italiae cuncta vastasset, vir barbarus, typo superbix elatus, ad suam perniciem cum suo ferali exercitu Rodoaldus eorum dux una cum aliis ducibus devenit Surrentinam civitatem, ut eam quomodo adire posset, quævisset. Et cum diebus ac noctibus nulla vicissim daretur requies præliandi adversus eam, obsidione circumvallata * et circum-
* lege circumvallati
quaque vicini adstantes ad desperationem eo usque pervenerunt, ut sponte se cives certatim darent. Et cum nullum etiam egressis humanitatis auxilium dari prece fusa posse prospicerent, prostratus tunc cunctus populus clausus, immo intra urbem lacrymabiliter Deo preces effundebant. Vir interea prædictus, barbarorum atque tyrannorum dux, pergens ad tumulos sanctorum Renati et Valerii hanc devotionem exponens, aurum et argentum eis offrens, ut, si eorum intercessionibus in prædictam Surrentinam urbem valuisset ingredi, plurima atque meliora illis ornata deferret. Quod cum vir et sacerdos Domini Agapitus agnovisset (nam eo tempore ipse præerat ubi) gregem suum verbo et operibus studiosius informans, nec nocte, nec die, quiescens, Deo preces suppliciter fundere, vacans jejuniis et orationibus assiduisque lamentis, Sacrificium Deo semetipsum immaculatum sæpius offerens, Sanctorum confisus meritis, Renati et Valerii, Christi sacerdotum et confessorum, quorum oratu et adminiculo usque nunc perstitit tuta, ut ab instante efferæ gentis obsidione et cruentis eorum manibus cum concivibus urbem dignaretur eripere, credens, quod nihil est eis, quum volunt, impossibile; nam se sequentibus ita pollicitus est Redemptor noster, dicens: Quodcumque fidentes in nomine meo petieritis, fiet vobis.

52 Unde et blando eos sermone fretus de Dei pietate alloquitur, dicens: Pœnitentiæ fructibus ira Domini citius in misericordiam convertetur, si pœdoribus (id est, pedum fœtoribus) præteritis derelictis, ejus præceptis puro inhaeritis corde; quia Deus, sub cuius nutu consistunt justorum animæ, non præmiis neque oblationibus, seu adulationibus suadet, et in sacrificiis et holocaustis gentium non delectatur; sed cor contritum et humiliatum non spernit, sicut dicit Psalmographus: « Et clamaverunt ad » Dominum, cum tribularentur, et de necessariis » tatibus eorum liberavit eos. » Et Propheta ait: « Humiliemus Domino animas nostras, » et Propheta alius testatur dicens: « Convertimini » ad me in jejuniis et fletu. » Cujus hortatui obtemperantes crebrisque precibus Sanctorum ac jejuniis insistentes pervigiles, eorum cessum est Confessorum intercessionibus, ut prædicta urbs, quæ jam obsidionibus circumvallata manebat barbarorum, illæsa evaderet, et ipse confusus nihilominus, cum ea, quæ attulerat, foris ab eorum ecclesiâ projecta cum omnibus reperirentur, et ita de prædicta demum urbe abscederent. Sic enim divina clementia operante, nefandissimum ejus vulgus tremore concussum est, ut cuncti in fugam lapsi vertebantur.

53 Inter ea unus ex iis, qui ad sarcinas remanserat cum sociis suis, dixit sociis suis: Audacter in eorum ecclesiâ ingredimini, et cuncta inde diripite. At illi, cum ingressi fuissent et cuncta exinde vastare cupientes, illico a spiritu immundo arrepti terratenus acrius vexabantur, et ultionis

D
primum, quo
Surrentina
urbs, Longo-
bardorum
obsidione
pressa,

* lege circumvallati

E

patrocino
SS. Renati et
Valerii mire
liberata,

F

ac sacrilegi
predones di-
vinitus pu-
niti,

A ultionis divinæ in se sentire vindictam, ausi accedere, quo eis minime licuit. Denique circa eorum tumulos usquequaque vexati sunt, velut prisca monumenta testantur, ut ipsorum pandatur cruor diffusus vexatione dæmonum usque in præsentem diem : et tandem ibidem a spiritu immundo possessi sunt, donec spiritum exhalarent. Idcirco talia per electos suos Dominus operatur, ut ostenderet, quia, qui illos contemnunt, eum procul dubio contemnunt, et ideo sunt ignobiles. Ita Saulo, contra suos sævienti, de cælo inquit : « Quid me persequeris? cum non ipsum utique, sed membra ejus insequaretur, » et : « Qui vos spernit, me spernit. » Tunc accepit omnes illorum timor talia contuentes, et nequaquam ultra ausi sunt in eorum domiciliis ut vastatores accedere. Per idem tempus dum prædictam urbem ipsa gens obsideret, quidam senex, effugium sancti præferens Renati, inter eosdem nefandissimos hostes, medium se obtulit, quem sæpius inter se videntes, æstimabant quendam villicum, eum eum cernerent. Tunc moliti sunt capite eum truncare; ipse autem subito ab oculis eorum evanuit, unde dubium non est, quod ipse sacerdos atque confessor Christi Renatus existerit ad custodiam hujus civitatis, in qua ejus venerabile quiescit corpus.

et secundum quo captus a barbaro

et secundum quo captus a barbaro

et secundum quo captus a barbaro

et secundum quo captus a barbaro

* Surrentinae urbis agrum

* trahi

* trahi

* cum interderet.

* cum interderet.

* cum interderet.

* cum interderet.

* cum interderet.

* cum interderet.

* cum interderet.

* cum interderet.

* cum interderet.

* cum interderet.

* cum interderet.

* cum interderet.

* cum interderet.

* cum interderet.

* cum interderet.

* cum interderet.

* cum interderet.

54 Hujus Elogii conclusionem, cum non multum ad S. Renati gloriam posthumam faciat, huc non transcribo, et ad aliud, quod col. 604 et 602 apud laudatum Ughellum existat, nunc progredior. Hoc ita habet : Annua nobis revolutione festivitas celebranda est, in qua sanctorum Renati et Valerii, sacerdotum Christi et confessorum, miracula longum est enarrare, quæ toto sunt pene jam orbe latius terrarum diffusa. Eodem namque tempore, quo prædicti latrones barbari oppido depopulati sunt ejusdem Surrentinam urbem *, et multos captivorum cepere, contigit quendam, Felicem nomine, villicum per capillos detentum trahere * ad decollandum, manibusque post terga ligatum. Cumque prædictus barbarus eum traheret, venerunt ad pontem super vastum rivum stratum, qui usque hodie nuncupatur velut in prisca, magnus structura, in quo arcus ad ejus laudem depictus videtur esse. Prædictus quippe barbarus ejus caput omni abscindere conamine intendens *, tremefactus villicus hanc orationem fudit ad Dominum, dicens : Deus sanctorum Renati et Valerii, sine ejus nutu nec folium defluit arboris, aut pluviam gutta, ... qui thronos cælorum contines... et tuorum precibus electorum hæc, quibus præesse eos ad munimina statuisti, ab omni securo hoste servasti, et huic sæpe præfate Surrentinæ urbi nostræ veridicos Renatum atque Valerium sacerdotes et famulos tuos patronos dedisti, quam multoties a nefandissimæ Longobardorum gentis insidiis visibiliter munitam reddiderunt, subveni nunc mihi, de hujus atrocis manibus spiculatoris eripe me, eorum meritis et precibus, quo perspicuos virtutum opifices externi accolæ ab orbis cognovere finibus.

55 Cujus in necessitate sancti Confessores non dedignati sunt purissimæ subvenire orationi. Ita ut statim de manu prædicti barbari evaderet, et in profundam rivi illius altitudinem se precipitaret; dum autem tam eminens esset rivi illius altitudo, in nulla parte lasus est corporis, sed sanus atque incolumis, ut potuit, ad prædictam Surrentinam urbem reversus est. Postea vero præfatus barbarus, qui ejus conatus est auferre animam, credens eum obiisse, ut a plebisque, nempe ejusdem urbis, diffamatum est incolis, quod villicus ille sanus atque incolumis haberetur, non credit. Sed ut certiores se ex incredibili auditu redderet, ad præfatum urbem itinere cæpto devenit. Quem diu multumque quæsitus tandem reperit, vidensque eum, admiratus est, et seiscitari ab eo cepit, quomodo adviveret, quem opinatus fuerat, ut tanta rivi profunditas pene omnes exanimis suscepisset. Cui Felix ait : Deus SS. Renati et Valerii, qui me a tua servavit machinera, ejus etiam munimine hæc urbs eorum adjumento a vestris liberata est manibus, ipse mihi præstitit, ut sospes et sine aliqua contritione membrorum a tanta evaderem altitudine. Cui barbarus ait obsecrans, Quæso te, perduc me ad ecclesias, ubi eorum recondita sunt corpora. Cui assentiens, utriusque properaverunt, gratias simul agentes Deo, qui quotidie in Sanctis suis mirabilia operari non desinit. Cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

56 Hactenus SS. Renati et Valerii Elogium secundum, quod, si in recensendis facti hujus adjunctis non aberravit, necesse est, ut tum, cum ad Surrentinos venit Langobardus ille, inter gentem suam et Surrentinos vel pax vel induciæ pactæ essent, nisi forte barbarum militem, tanto miraculo commotum, ad Surrentinos transfugisse statuas. Quidquid id est, tertii Elogii partem, quæ ad argumentum nostrum attinet, ex eodem Ughello subdo. Postquam ea, quæ de Radoaldo fusius dicta in primo erant, parcius perstricta in hoc fuerint, hæc demum subjunguntur : De aliis enim virtutibus, quas per eos (SS. Renatum et Valerium) quotidie operatur, nec lingua poterit nec sermo sufferre. Eorum vero orationibus, multi adversis oppressi languoribus quotidie salvantur : eorum intercessionibus cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, tristes lætificantur, infirmi salvantur et multi vexati a spiritibus immundis quotidie curantur. Cetera, quæ in hoc Elogio ad Sancti nostri historiam nihil faciunt, prætermitto, et Commentario huic pariter finem impono, entis exoptans, ut, qui memoratis num. 1 et 2 S. Renati Vitis, quas reculi hic dignas non censui, multo antiquiores, aut certiora, quam quæ hactenus non sunt, documenta nactus fuerit, confusa obscuræque huic historię lucem affundat, quæque a me de tam impleto disputata sunt argumento, pro veritatis dilucidandæ amore vel stabilitat, vel infirmit, ut hæc secundis curis, si æquum fuerit, a posteris tractentur ad diem 12 Novembris, quo S. Renatus Andegavi in Martyrologiis Gallicis passim annuntiat.

AUCTOR J. G. eorumdem Sanctorum patrocinio mire liberatus narratur,

Ughello recitantur.

tertiumque ex parte, quo universim S. Renati miracula celebrantur, ex Ughello recitantur.

tertiumque ex parte, quo universim S. Renati miracula celebrantur, ex Ughello recitantur.

tertiumque ex parte, quo universim S. Renati miracula celebrantur, ex Ughello recitantur.

tertiumque ex parte, quo universim S. Renati miracula celebrantur, ex Ughello recitantur.

tertiumque ex parte, quo universim S. Renati miracula celebrantur, ex Ughello recitantur.

tertiumque ex parte, quo universim S. Renati miracula celebrantur, ex Ughello recitantur.

tertiumque ex parte, quo universim S. Renati miracula celebrantur, ex Ughello recitantur.

tertiumque ex parte, quo universim S. Renati miracula celebrantur, ex Ughello recitantur.

tertiumque ex parte, quo universim S. Renati miracula celebrantur, ex Ughello recitantur.